

Regeringens proposition

2008/09:149

Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften

Prop.
2008/09:149

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 5 mars 2009

Fredrik Reinfeldt

Beatrice Ask
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att ett nytt brott införs i brottsbalken benämnt *kontakt med barn i sexuellt syfte*. Syftet är att ytterligare förstärka det straffrättsliga skyddet för barn mot att utsättas för sexuella övergrepp. Brottet tar sikte på kontakter med barn, exempelvis genom Internet, som syftar till att möjliggöra sexuella övergrepp vid ett fysiskt sammanträffande med barnet. Bestämmelsen föreslås omfatta den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 6 kap. 4, 5, 6, 8 eller 10 § brottsbalken, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd. Straffet föreslås vara böter eller fängelse i högst ett år.

Vidare föreslås att bestämmelsen i 6 kap. 14 § brottsbalken om ansvarsfrihet i vissa fall utvidgas för att kunna tillämpas även i fråga om gärningar enligt den nya straffbestämmelsen.

I propositionen redovisas också det förebyggande arbete som pågår och planeras för att bl.a. motverka och förebygga vuxnas kontakter med barn i sexuella syften.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2009.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	4
3	Ärendet och dess beredning.....	5
4	Bakgrund och allmänna utgångspunkter.....	5
4.1	Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften och den tekniska utvecklingen.....	5
4.2	Situationen i Sverige.....	7
4.3	Internationella instrument.....	10
4.4	Utländsk rätt.....	12
5	Gällande rätt och behovet av lagstiftning.....	14
5.1	Gällande rätt.....	14
5.2	Hur kan gällande lagstiftning tillämpas i fråga om vuxnas kontakter med barn i sexuella syften?.....	16
5.3	Behovet av lagstiftning.....	18
6	Ny lagstiftning mot kontakter med barn i sexuella syften.....	20
6.1	En ny straffbestämmelse om kontakt med barn i sexuellt syfte.....	20
6.2	Frågan om ansvarsfrihet.....	35
7	Förebyggande åtgärder m.m.	36
8	Ikraftträdande.....	45
9	Kostnader.....	45
10	Författningskommentar.....	46
Bilaga 1	Sammanfattning av departementspromemorian Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften (Ds 2007:13).....	49
Bilaga 2	Promemorian författningsförslag.....	53
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser.....	54
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag.....	55
Bilaga 5	Lagrådets yttrande.....	56
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 mars 2009.....	60

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2008/09:149

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken dels att 6 kap. 14 § ska ha följande lydelse, dels att det i balken ska införas en ny paragraf, 6 kap. 10 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

10 a §

Den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 4, 5, 6, 8 eller 10 §, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd, döms för kontakt med barn i sexuellt syfte till böter eller fängelse i högst ett år.

14 §¹

Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § första stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket, *skall* inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § första stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket, *ska* inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Detsamma gäller den som har begått en gärning enligt 10 a § om den har syftat till en sådan gärning som anges i första stycket och som, om den hade fullbordats, enligt vad som anges där uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2009.

¹ Senaste lydelse 2005:90.

Chefen för Justitiedepartementet beslutade den 8 februari 2006 (Ju2006/1247/P) att uppdra åt en utredare att biträda departementet med att analysera strafflagstiftningens tillämplighet på företeelsen vuxnas kontaktsökande med barn i sexuellt syfte. I uppdraget ingick vidare att analysera vilka verktyg de brottsbekämpande myndigheterna har för att möta företeelsen, att i analysen beakta gränsöverskridande faktorer av relevans för tillämpligheten av lagstiftningen samt att överväga om lagstiftningen är tillräcklig för att skydda barn mot företeelsen och, om så inte bedöms vara fallet, föreslå nödvändiga lagändringar. Utredaren överlämnade i april 2007 departementspromemorian Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften (Ds 2007:13), nedan benämnd promemorian. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 1* och promemorians författningsförslag i *bilaga 2*.

Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2007/4313/L5).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 29 januari 2009 att inhämta Lagrådets yttrande över det lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*.

Lagrådet har i allt väsentligt godtagit förslaget. Lagrådet har dock förordat ett par förtydliganden och bl.a. föreslagit en något justerad formulering av inledningen i 10 a §. Lagrådet har därvid bl.a. förespråkatt att ordet brott ersätts med gärning. Vidare har Lagrådet föreslagit en språklig justering av 14 §. Lagrådet har därutöver ansett att det finns anledning att i viss del ytterligare utveckla skälen för den föreslagna kriminaliseringen.

Regeringen har beaktat Lagrådets synpunkter och godtagit dess förslag till ändringar i lagtexten.

Regeringen återkommer till Lagrådets synpunkter i avsnitt 5.3 och 6.1 samt i författningskommentaren.

Därutöver har vissa språkliga och redaktionella ändringar gjorts.

4 Bakgrund och allmänna utgångspunkter

4.1 Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften och den tekniska utvecklingen

Att vuxna personer söker och etablerar kontakt med barn i syfte att kontakten ska leda till sexuella handlingar är inte någon ny företeelse. Tidigare har sådana kontakter skett på offentliga platser och i miljöer som fört samman förövaren och barnet i anledning av exempelvis fritidsaktiviteter eller familjeumgänge. Den tekniska utvecklingen och inte minst

Internets expansion sedan mitten av 1990-talet har dock skapat en helt ny kontaktyta mellan barn och vuxna.

Allt fler människor har i dag tillgång till och använder Internet. En undersökning som utförts av Post- och telestyrelsen (PTS) visar att 90 procent av Sveriges befolkning (16–75 år) använde Internet under 2008, inkluderat både användning privat och i arbete, varav 75 procent i stort sett varje dag (PTS, Svenskarnas användning av Telefoni & Internet, Individundersökning 2008, PTS-ER-2008:24). Studier visar också att allt fler barn och ungdomar använder Internet. Enligt en undersökning från Medierådet 2008 uppgav t.ex. 86 procent av barnen (9–12 år) och 97 procent av de unga (12–16 år) att de använder Internet på sin fritid och 30 procent respektive 62 procent att de använder Internet varje dag (Ungar & Medier 2008, Fakta om barns och ungas användning och upplevelser av medier). Även andra undersökningar visar på en betydande andel barn och ungdomar med tillgång till Internet (se Nordicom – Sveriges Internetbarometer 2007).

Internet har inte bara inneburit tillkomsten av ett tekniskt hjälpmedel som på ett enkelt sätt möjliggör direkt kommunikation mellan människor oberoende av var dessa befinner sig och vilken tid på dygnet det är. Internet har också skapat mötesplatser där de deltagande personerna kan agera och i vissa fall kanske rentav förväntas agera såväl helt anonymt som under täcknamn eller med osanna uppgifter om ålder, yrke, bakgrund m.m. Möjligheterna att uppträda och förbli anonym på Internet gynnas även av det faktum att det för en enskild användare är mycket svårt att tekniskt spåra den person man kommunicerar med. I sammanhanget kan också nämnas den generationsklyfta i fråga om användarskaper som kan innebära att barn kan vilseleda t.ex. föräldrar om sina verkliga förehavanden vid datorn och således ge sken av att datorn används på ett harmlöst sätt när barnet i själva verket kommunicerar elektroniskt med helt obekanta människor på ett sådant sätt att barnet utsätter sig för risker.

Genom Internet kan kommunikation ske på ett snabbt, billigt och anonymt sätt med ett i princip oräkneligt antal människor. Dessa förhållanden tillsammans med den omständigheten att barn och ungdomar använder Internet i stor omfattning har gjort Internet till ett synnerligen effektivt redskap för vuxna som vill utveckla relationer med barn i sexuella syften.

Även om vuxna med sexuella avsikter fortfarande söker kontakt med barn i den fysiska verkligheten har Internet kommit att få en dominerande ställning bland möjliga tillvägagångssätt för sådana kontakter. Brottsförebyggande rådet (Brå) har gjort en kartläggning som också visar att en betydande andel svenska barn och ungdomar någon gång blivit kontakterade genom Internet av vuxna personer i sexuella syften, se närmare under avsnitt 4.2. Brås kartläggning liksom flera rättsfall visar också att barn och ungdomar under de senaste åren blivit utsatta för olika former av efterföljande sexuella övergrepp av vuxna som de kommit i kontakt med genom Internet. Sammanfattningsvis är således vuxnas kontakter med barn, främst genom Internet, i sexuella syften en företeelse som kan befaras ha fått en ökad omfattning och som blivit en del av många barns vardag.

Inledning

Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften är alltså en företeelse som genom den tekniska utvecklingen har fått en delvis ny innebörd. Svensk forskning på området har varit mycket begränsad. Det har t.ex. saknats forskning som beskriver hur innehållet i sådana kontakter kan se ut, vilken betydelse Internet spelar som kontaktverktyg jämfört med andra möjliga kontaktsätt mellan vuxna och barn, eller vilka barn som utsätts för sexuella kontakter från vuxna genom Internet.

Brottsförebyggande rådet (Brå) fick i december 2005 i uppdrag av regeringen att bl.a. ta fram ett kunskapsunderlag som beskriver den aktuella företeelsens närmare karaktär och omfattning. Uppdraget redovisades i april 2007 genom rapporten *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet – Omfattning, karaktär, åtgärder* (Rapport 2007:11). Enligt Brå bygger underlaget i rapporten på tre datamaterial. Det första avser en riksrepresentativ *enkätundersökning* bland 7 500 ungdomar i skolans årskurs 9. Undersökningen syftar till att belysa dels förekomsten av sexuella kontakter från vuxna genom Internet jämfört med andra kontaktsätt, dels på vilka sätt de utsatta ungdomarna skiljer sig från andra ungdomar. Det andra är en *webbenkätundersökning*, riktad till drygt 1 000 vana Internetanvändare i åldrarna 15–17 år, som används för att belysa olika aspekter av utsatthet för sexuella kontakter genom Internet. Bland annat redovisas information om ålder och kön hos de personer som kontaktat ungdomarna, hur ungdomarna upplevt dessa kontakter samt hur de beskriver innehållet i kontakterna. Det tredje materialet består av totalt 315 *polis-anmälningar* avseende sexualbrott mot barn där gärningsmannen och offret varit i kontakt genom Internet. Detta material syftar bl.a. till att belysa hur Internetkontakter kan leda till sexualbrott mot barn vid fysiska sammanträffanden.

Offren

Av Brås kartläggning framgår att många femtonåringar varit föremål för sexuella kontakter från okända vuxna personer, de allra flesta genom Internet. Enligt Brå har nästan hälften av alla flickor i årskurs 9 uppgett att de varit föremål för någon form av sexuell kontakt från en tidigare obekant person som de trodde eller visste var vuxen. Kartläggningen visar också att flickorna varit föremål för sådana kontakter i mycket större utsträckning än pojkarna och även i lägre ålder. Det framgår också att de varit föremål för kontakter från personer som i genomsnitt varit betydligt äldre än de personer som har tagit kontakt med pojkarna. Jämfört med pojkarna har det också varit betydligt vanligare att flickorna upplevt dessa kontakter som ganska eller mycket obehagliga.

Brå konstaterar vidare att det bland de ungdomar som uppgett att de varit föremål för sexuella kontakter från vuxna finns en överrepresentation av personer med umgängesmönster och beteenden som länge har ansetts ingå som en del i ett generellt risktagande beteende under ungdomsåren, t.ex. att dricka sig berusad, att ha provat narkotika och att umgås med äldre personer. Enligt Brå är överrepresentationen av ung-

domar med dessa kännetecken vidare som högst bland dem som uppgett att de varit föremål för sexuella kontakter från vuxna såväl genom Internet som utanför. Självrapporterade problem inom familjen och i skolan samt utsatthet för mobbning och för stöld- och våldsbrott är enligt Brå också betydligt vanligare inom denna grupp än bland övriga ungdomar. I andra fall finns uppgifter om tidigare kontakter med barn- och ungdomspsykiatri (BUP) eller socialtjänsten, och i enstaka fall har offren varit intagna på särskilda ungdomshem. Enligt Brå förekommer det att barn har kommit till möten, där de sedan utsatts för sexuella övergrepp, trots att de varit medvetna om att de skulle genomföra sexuella handlingar med den vuxne.

Gärningsmännen

Det tillgängliga kunskapsunderlaget ger inte någon tydlig bild av vilka förövarna är. Delar av underlaget indikerar dock en överrepresentation av män bland de personer som kontaktat barnen och ungdomarna. Enligt Brå rör det sig härvid om kontakter från såväl vuxna personer som andra barn och ungdomar. Underlaget indikerar också att det i en majoritet av fallen handlar om för offren okända personer. Underlaget visar också att gärningsmännen agerar i olika syften och på olika sätt, se vidare nedan.

Även när det gäller antalet vuxna som söker kontakt med barn i sexuellt syfte är osäkerheten stor och frågan berörs inte närmare i Brås underlag. Enligt vad som framgår av promemorian har däremot Rädta Barnen gjort en bedömning att antalet män som på detta sätt regelbundet söker kontakt med barn genom Internet uppgår till mellan 400 och 500. Andra uppskattningar tyder på ett större antal. I likhet med vad som framhålls i promemorian får det dock anses vara förenat med avsevärda svårigheter att uppskatta det verkliga antalet.

Tillvägagångssätt

Av Brås underlag framgår att gärningsmännen skiljer sig åt i fråga om tillvägagångssätt. Brå beskriver hur materialet sammantaget ger bilden av ett förfarande som utmärks av att förövaren genom att kontakta ett större antal barn ökar sannolikheten för att stöta på åtminstone ett barn som besvarar kontakten. Brå pekar vidare särskilt på de möjligheter som Internet erbjuder att presentera en vilseledande bild av sin egen person genom påhittade uppgifter om ålder, kön, yrke osv. Det är kännetecknande att en del vuxna försöker etablera en bekantskap med och utveckla en relation till barnet och på så sätt känslomässigt knyta barnet till sig i syfte att möjliggöra senare övergrepp. Vissa är redan från början, eller i vart fall i ett tidigt skede av kontakterna, relativt öppna och tydliga med att de är ute efter någon form av sexuellt utbyte med barnet. Enligt Brå försöker de vuxna ofta skapa en möjlighet att fortsätta kontakterna med barnen utanför Internet, exempelvis via telefon.

När det gäller de personer som vill få till stånd en kontakt med sexuell innebörd torde det finnas de som överhuvudtaget inte är intresserade av att faktiskt träffa barnet, utan som finner sin tillfredsställelse redan i en kommunikation av sexuell natur med barnet.

I andra fall kan kontakterna syfta till fysiska sammanträffanden. Enligt Brå visar kartläggningen på olika tillvägagångssätt för att förmå barnet att sammanträffa med den vuxne. Det kan handla om att den vuxne försöker få barnet att komma till ett möte med löften om t.ex. modelluppdrag, att barnet erbjuds ersättning i utbyte mot sexuella tjänster vid ett fysiskt möte eller att barnet förmås möta den vuxne som ett led i vad barnet kan uppfatta som en vänskaps- eller kärleksrelation.

Utpressningsliknande situationer kan enligt Brå uppkomma om barnet tidigare har lämnat ut bilder av sig själv. Den som vill träffa barnet kan då hota med att sprida dessa över Internet om barnet inte gör det som efterfrågas, t.ex. att delta i sexuella handlingar.

Utöver de gärningsmän som nu beskrivits finns sannolikt också de vars primära mål är att sexuellt ofreda barnet, dvs. utan något egentligt önskemål om att barnet ska besvara kontakten.

Närmare om kontakterna

Ungdomarnas uppgifter i webbundersökningen visar enligt Brå på en stor variation när det gäller de Internetkontakter med sexuellt innehåll som de har haft med vuxna innan de fyllt femton år. Bland annat beskrivs kontakter där de vuxna inlett sexuella samtal med ungdomarna, eller försökt förmå eller förmått dem att skicka sexuella bilder på sig själva. I andra fall har de vuxna försökt förmå dem att visa upp sig eller företa sexuella handlingar framför en webbkamera. Andra beskrivningar skildrar fall där den vuxne blottat sitt kön eller onanerat framför sin egen webbkamera eller skickat sexuella bilder till ungdomarna. Av vissa beskrivningar, konstaterar Brå, framgår att kontakter av det angivna slaget hör till vardagen för en del barn och ungdomar. De flesta kontakter togs antingen på en svenskspråkig chattsida på Internet eller via MSN-Messenger, ett s.k. snabbmeddelandeprogram som även ger möjlighet att använda webbkamera och att skicka bilder och filer.

Enligt Brå visar svaren överlag att ungdomarna oftast lyckats hantera kontakterna utan att de löpt någon större risk att bli utsatta för sexualbrott utanför Internet. Samtidigt konstaterar Brå att det finns många fall där ungdomarna redan genom Internet har utsatts för sexuella kränkningar som upplevts som mycket obehagliga.

Den del av Brås undersökning som avser polisanmälningar består till drygt hälften av fall där kontakterna begränsats till Internet (179 fall). Dessa kontakter handlar främst om att den vuxne

1) ställt sexuella frågor, gjort sexuellt kränkande uttalanden eller på annat sätt inlett ett sexuellt samtal med barnet,

2) försökt förmå eller förmått barnet att, helt eller delvis avklädd, visa upp sig framför en webbkamera och

3) blottat sig för barnet via webbkamera.

I knappt 40 procent av de anmälda fallen har den vuxne, tidigare okänd för offret, lyckats utvidga kontakten med offret till att även äga rum utanför Internet, t.ex. genom mobiltelefon. Den vuxne har sedan i flera fall försökt förmå barnet att delta i telefonsexsamtal eller ofredat barnet med sexuella SMS-meddelanden eller genom att skicka sexuella bilder till barnets mobiltelefon.

I drygt hälften av de fall där en tidigare obekant vuxen lyckats utvidga kontakten utanför Internet har ett sexualbrott begåtts mot barnet vid en träff med gärningsmannen (totalt 69 anmälningar). I dessa fall var vartannat barn under 15 år. Det har handlat om sexuella övergrepp av helt olika slag, från sexuella beröringar till våldtäkter. Närmare en femtedel av dessa brott (13 stycken) avser fall där gärningsman och offer är relativt nära varandra i ålder (gärningsmännen var i genomsnitt drygt två år äldre än offret). Barnen har i de flesta av dessa fall blivit utsatta för brott när de träffat gärningsmannen för första gången utanför Internet.

4.3 Internationella instrument

Något om vissa internationella instrument

Under senare år har frågor om sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn ägnats stor uppmärksamhet inom olika internationella organisationer och det finns i dag ett flertal internationella instrument som behandlar dessa frågor. Några av de centrala instrumenten behandlas i det följande.

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen om barnets rättigheter, *barnkonventionen*, som innebär ett tillskott till skyddet för de mänskliga rättigheterna. Sverige tillträdde konventionen som ett av de första länderna. Därmed har Sverige åtagit sig att garantera rättigheterna enligt konventionen för alla barn och ungdomar i Sverige samt att verka för respekt och främjande av barnets rättigheter internationellt. Barnkonventionen tar också hänsyn till barnets utsatthet och sårbarhet, vilket kommer till uttryck i de rättigheter som syftar till att ge barnet skydd mot övergrepp och utnyttjande. Reglerna är i princip tillämpliga på varje individ upp till 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet (artikel 1). Det hindrar inte att konventionen i sina artiklar beaktar att barn med stigande ålder och mognad ges ökande självständighet. Här bör särskilt framhållas artikel 34 enligt vilken konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Enligt artikel 34 ska alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder vidtas för att förhindra att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling, att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet eller att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material. Ett fakultativt protokoll till barnkonventionen om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi har antagits av FN:s generalförsamling för att bättre uppnå syftena med barnkonventionen och genomförandet av bestämmelserna i denna. Av ingressen till protokollet framgår vidare att det syftar till en helhetssyn och ett heltäckande angreppssätt på problemen med försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. Protokollet har ratificerats av Sverige.

Sommaren 2007 antog Europarådets Ministerkommitté en konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Sverige undertecknade konventionen i samband med att den öppnades för undertecknande den 25 oktober 2007. Konventionens syfte är att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp

mot barn, att skydda brottsoffrens rättigheter samt att främja nationellt och internationellt samarbete i frågan, se vidare nedan.

Rådets rambeslut av den 22 december 2003 om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi (2004/68/RIF) innehåller minimibestämmelser om vilka gärningar som ska utgöra straffbart sexuellt utnyttjande av barn och vad som ska utgöra straffbara förfaranden med barnpornografi samt vilka straffrättsliga påföljder som dessa gärningar ska kunna leda till. Dessutom finns bestämmelser om bl.a. brottsoffer. Rambeslutet har genomförts i svensk rätt genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 april 2005 (jfr prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning). En revidering av rambeslutet har aviserats, se vidare nedan.

Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp

Inom Europarådet utarbetades under 2006 och 2007 en konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Konventionen har ett brett anslag och innehåller bl.a. bestämmelser om förebyggande åtgärder, åtgärder om hjälp till och skydd för offer, behandling av sexualbrottsförövare, materiell straffrätt, jurisdiktion, brottsutredning, åtal och andra processrättsliga regler.

När det gäller de straffrättsliga bestämmelserna bygger konventionen till viss del på rådets rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi (2004/68/RIF), men går i flera avseenden längre. Förutom straffbestämmelser om skydd för barn mot bl.a. sexuella övergrepp, prostitution och barnpornografi innehåller konventionen också en särskild straffbestämmelse om s.k. grooming (artikel 23 – solicitation of children for sexual purposes).

Enligt artikel 23 förbinder sig parterna att kriminalisera uppsåtliga förslag, via informations- och kommunikationsteknologi, från en vuxen att möta ett barn som ännu inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, i syfte att begå sexuella övergrepp eller barnpornografibrott mot barnet, när förslaget följts av en konkret handling som leder till ett sådant möte. Åtagandet medför således inte något krav på att kriminalisera kontakter, t.ex. kommunikation genom Internet, med ett sexuellt innehåll utan det krävs att kontakterna resulterat i eller följts av ett uppsåtligt förslag att möta ett barn under 15 år i syfte att begå vissa sexualbrott mot barnet. Förslaget ska därefter ha följts av ett konkret handlande som leder fram till ett sådant möte, t.ex. att förövaren anländer till mötesplatsen. Regeringen har i juli 2008 tillsatt en utredning som ska utvärdera 2005 års sexualbrottsreform m.m. (Ju 2008:12, dir. 2008:94). I uppdraget ingår även att analysera frågan om Sveriges tillträde till den nu nämnda konventionen och vilka lagändringar som i så fall kan krävas. Utredningen, som har antagit namnet 2008 års sexualbrottsutredning, ska redovisa sitt uppdrag senast den 29 oktober 2010.

Europeiska kommissionen har under hösten 2008 inlett ett arbete som syftar till en revidering av rådets rambeslut av den 22 december 2003 om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi (2004/68/RIF). Kommissionen har inom ramen för en sådan revidering aviserat olika förslag, däribland en kriminalisering av vuxnas kontakter med barn i sexuella syften (child grooming). Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp har i det sammanhanget ansetts som en god utgångspunkt och referens. Enligt kommissionen är målsättningen att lägga fram ett förslag till reviderat rambeslut under våren 2009.

4.4 Utländsk rätt

Behovet av att införa ett straffrättsligt skydd för barn mot företeelsen vuxnas kontakter med barn i sexuella syften har redan uppmärksammats och lett till lagstiftning i flera länder.

I *Storbritannien* infördes den 1 maj 2004 en bestämmelse som straffbelägger den som träffar ett barn efter sexuell grooming (Sexual Offences Act 2003, Section 15 – Meeting a child following sexual grooming etc.). Bestämmelsen innebär att straffansvar inträder först när en vuxen person över 18 år avsiktligt träffar ett barn under 16 år, eller företar en resa för att träffa barnet. Straffansvar förutsätter därutöver att den vuxne inte har skäl att anta att barnet är 16 år eller äldre, att den vuxnes avsikt är att begå ett sexualbrott mot barnet samt att den vuxne och barnet vid minst två tidigare tillfällen träffats eller kommunicerat med varandra. Påföljden för brottet är fängelse i högst tio år.

I promemorian redogörs för vissa överväganden som gjordes i det brittiska lagstiftningsärendet. Bland annat framgår att skälet för att inte redan kontakterna straffbelades var oron för att en sådan kriminalisering skulle komma att omfatta även kommunikation av oskyldig karaktär. Förslaget kritiserades i övrigt för faran att personer skulle komma att straffas för handlingar som andra tror att de kan företa och inte för handlingar som de faktiskt begått.

När promemorian skrevs hade drygt 300 polisanmälningar om brottsligt förfarande enligt bestämmelsen inkommit eller upprättats. Det är dock oklart hur många av dessa som lett till lagföring. Vidare anges att brotten i stor utsträckning uppdagats i samband med lagföring av fullbordade sexualbrott, men att ingripanden även förekommit efter spaning och/eller tips vid en tidpunkt då den vuxne gett sig iväg men ännu inte hunnit träffa barnet. I sammanhanget kan tilläggas att brittisk polis vid spaning, t.ex. på Internet, har möjlighet att uppträda som barn. I sådana fall kan en vuxen person som utför en handling som faller in under straffbestämmelsen åläggas straffansvar för försök till brott enligt bestämmelsen.

I promemorian redovisas vidare att det även i flera utomeuropeiska länder, däribland *Nya Zeeland* och *Kanada*, har införts lagstiftning mot den aktuella företeelsen. Den nyzeeländska lagstiftningen, som infördes 2005, överensstämmer i stort med den brittiska. För straffansvar enligt

den nyzeeländska straffbestämmelsen är det dock tillräckligt att den vuxne haft kontakt med eller träffat barnet vid endast ett tidigare tillfälle. Påföljden är fängelse i högst sju år.

Vad däremot gäller den kanadensiska strafflagstiftningen, som är federal, innehåller den sedan år 2002 en bestämmelse som straffbelägger handlingar som innebär att locka eller förleda ett barn (*luring a child*). För straffansvar krävs att någon med hjälp av en dator kommunicerar med ett barn, eller med en person som han eller hon tror är ett barn, och att detta sker i syfte att begå ett sexualbrott mot barnet. Påföljden är fängelse i högst fem år. Att straffbestämmelsen endast tar sikte på s.k. onlinekontakter och inte liknande ageranden i andra sammanhang har förklarats med att det som vid tidpunkten för lagstiftningen framför allt uppmärksammades var kontakter som vuxna knöt med barn genom Internet och att det fanns en politisk enighet om att kriminalisera just denna typ av kontakter. Till skillnad från de brittiska och nyzeeländska straffbestämmelserna är det alltså kontakterna i sig som är straffbelagda. Det anges i promemorian att ett 40-tal personer fällt till ansvar för det nya brottet. Det anges vidare att polisen bevakar mötesplatser på Internet och genomför provokativa åtgärder vilket straffbestämmelsen är särskilt anpassad för.

En nordisk utblick

I Norge infördes år 2007, med den brittiska lagstiftningen som förebild, en ny straffbestämmelse om möte med barn i sexuell syfte. Enligt bestämmelsen ska den som har avtalat ett möte med ett barn under 16 år, och som i syfte att begå ett sexualbrott mot barnet har kommit fram till mötesplatsen eller en annan plats varifrån mötesplatsen kan iaktas, dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

I motiven till den norska lagstiftningen uttalas att straffbestämmelsen bör begränsas till mer straffvärda handlingar. Härvid hänvisas särskilt till betydelsen av att avståndet mellan den kriminaliserade handlingen och en situation där ett övergrepp kan begås inte bör tillåtas att bli för långt, inte minst med hänsyn till att förövaren kan ändra sig och avstå från att gå vidare i sitt onda uppsåt. Vidare tillmäts praktiska hänsyn stor vikt, särskilt med avseende på bevisvärigheter. Det anges att straffansvaret inte bör inträda på ett stadium när det genomgående är svårt att bevisa gärningsmannens uppsåt, se Ot.prp. nr. 18 (2006–2007) s. 16. Det konstateras att en straffbestämmelse där de objektiva momenten endast avser att etablera kontakt med barn inte i tillräcklig mån skiljer på straffbara gärningar och sådana som är legitima. Det understryks att det kan finnas fullt legitima grunder till att vuxna etablerar kontakt med okända barn genom Internet. I propositionen konstateras att övergrepp som sker via elektronisk kommunikation omfattas av befintliga straffbestämmelser. Det framhålls också att faran för övergrepp blir särskilt framträdande när kontakten går över från Internet till ett fysiskt möte. Sammanfattningsvis görs bedömningen att straffansvar bör inträda först när gärningsmannens uppsåt att möta barnet tydligt har manifesterats i hans eller hennes handlingar, dvs. inte redan vid kontaktetableringen. Den norska straffbestämmelsen har såvitt känt ännu inte tillämpats i praktiken.

Dansk strafflagstiftning innehåller ingen särskild reglering av vuxnas kontakter med barn i sexuella syften. De allmänna bestämmelserna om straffansvar för försök till brott (straffeloven 21 §) innebär dock, med hänsyn till försöksansvarets räckvidd, ett relativt långtgående straffansvar även avseende sexuella övergrepp mot barn. Straffansvaret förutsätter inte att den person som är föremål för kontakterna faktiskt är ett barn; det avgörande är att gärningsmannen haft uppsåt till att det varit fråga om ett barn. Justitsministeriet har gett Rigspolitiet i uppdrag att redovisa utvecklingen och omfattningen av företeelsen samt polisens erfarenheter av den. Uppdraget, som även innefattar att vid behov lämna förslag till åtgärder, ska redovisas den 1 augusti 2009.

Den *isländska* strafflagstiftningen föreskriver, i likhet med den danska, ett långtgående allmänt straffansvar för försök till brott som även innefattar sexualbrott mot barn. Någon särskild reglering av vuxnas kontakter med barn i sexuella syften finns inte. En översyn av frågan pågår i anledning av Islands tillträde till Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp.

Inte heller *Finland* har någon särskild straffreglering av vuxnas kontakter med barn i sexuella syften. Frågan kommer emellertid även där att bli föremål för överväganden i anledning av tillträdet till Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp.

5 Gällande rätt och behovet av lagstiftning

5.1 Gällande rätt

Straffbestämmelser om sexualbrott mot barn finns i 6 kap. brottsbalken. Bestämmelserna fick sitt nuvarande innehåll genom lagstiftning år 2005.

För *våldtäkt mot barn* döms den som har samlag med ett barn under 15 år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag. Bestämmelsen omfattar också barn mellan 15 och 18 år om dessa utnyttjas av vissa närstående eller andra personer med ett särskilt ansvar för dem. Straffskalan innefattar fängelse i lägst två och högst sex år. Är brottet grovt döms för *grov våldtäkt mot barn* till fängelse i lägst fyra och högst tio år (6 kap. 4 § brottsbalken). Om ett brott enligt nyss nämnda bestämmelse med hänsyn till omständigheterna vid brottet är att anse som mindre allvarligt döms för *sexuellt utnyttjande av barn* till fängelse i högst fyra år (6 kap. 5 § brottsbalken). Den som med ett barn under 15 år genomför en annan sexuell handling än som avses i straffbestämmelserna om våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn döms för *sexuellt övergrepp mot barn* till fängelse i högst två år. Detsamma gäller då barnet är mellan 15 och 18 år och gärningen begås av en sådan närstående eller annan person som avses i bestämmelsen om våldtäkt mot barn. Är brottet grovt, döms för *grovt sexuellt övergrepp mot barn* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år (6 kap. 6 § brottsbalken).

När det gäller övergrepp mot barn mellan 15 och 18 år av någon som varken är närstående eller har ett särskilt ansvar för barnet kan de allmänna bestämmelserna om *våldtäkt*, *sexuellt tvång* och *sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning* (6 kap. 1–3 §§ brottsbalken) vara tillämpliga.

Vidare är det kriminaliserat att främja eller utnyttja att ett barn under 15 år utför eller medverkar i sexuell posering. Om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling är det straffbart även när barnet fyllt 15 men inte 18 år. Brottet rubriceras som *utnyttjande av barn för sexuell posering* och straffskalan innehåller böter eller fängelse i högst två år. Om brottet är grovt döms för *grovt utnyttjande av barn för sexuell posering* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år (6 kap. 8 § brottsbalken).

Den som förmår ett barn som inte fyllt 18 år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling döms för *köp av sexuell handling av barn* till böter eller fängelse i högst två år (6 kap. 9 § brottsbalken). Straffbestämmelsen, som är subsidiär till de tidigare bestämmelserna i kapitlet, omfattar även köp av sexuella handlingar av barn som sker under andra förhållanden än sådana som utgör rena prostitutionsförhållanden.

Den som i annat fall än som avses i föregående bestämmelser i kapitlet sexuellt berör ett barn under 15 år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd döms för *sexuellt ofredande* till böter eller fängelse i högst två år (6 kap. 10 § första stycket brottsbalken). Detsamma gäller enligt paragrafens andra stycke den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet.

Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning döms för *koppleri* till fängelse i högst fyra år. Om brottet är att anse som grovt döms för *grovt koppleri* till fängelse i lägst två och högst åtta år (6 kap. 12 § brottsbalken).

När det gäller gärningsmannens uppsåt beträffande barnets ålder gäller att även den som inte insåg men hade skälig anledning att anta att barnet inte uppnått en viss ålder ska dömas till ansvar enligt tillämpliga bestämmelser i kapitlet (6 kap. 13 § brottsbalken).

Beträffande vissa gärningar mot barn under 15 år ska inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt. Bestämmelsen är tillämplig vid brott som sexuellt utnyttjande av barn, sexuell övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering och sexuellt ofredande (6 kap. 14 § brottsbalken).

Samtliga nu berörda brott utom sexuellt ofredande är kriminaliserade på försöksstadiet. Dessutom är förberedelse och stämpling till våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering och grovt koppleri samt underlåtenhet att avslöja sådant brott kriminaliserat (6 kap. 15 § brottsbalken).

Straffbestämmelsen om *barnpornografibrott* återfinns i 16 kap. brottsbalken. Enligt barnpornografibrottet är befattning med barnpornografi, även innehav, kriminaliserat. Straffet är fängelse i högst två år, eller om

brottet är ringa, böter eller fängelse i högst sex månader. Om brottet bedöms som grovt döms för *grovt barnpornografibrott* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Med barn avses i bestämmelsen en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden och omständigheterna kring den, är under 18 år (16 kap. 10 a § brottsbalken).

5.2 Hur kan gällande lagstiftning tillämpas i fråga om vuxnas kontakter med barn i sexuella syften?

Den företeelse som nu avses kan som framgått omfatta en mängd olika handlingar av varierande karaktär och varaktighet. Det kan t.ex. handla om att någon inleder eller för ett samtal med sexuellt innehåll med ett barn. Vidare kan det handla om att försöka förmå eller förmå ett barn att visa upp sig i en webbkamera eller att någon på motsvarande sätt blottar sig för ett barn. Det kan också vara fråga om att skicka bilder med sexuellt innehåll till ett barn eller att förmå ett barn att skicka bilder på sig själv. Det förekommer också att barn erbjuds t.ex. pengar i utbyte mot sexuella tjänster eller genom utpressning eller hot förmås till sexuella aktiviteter av olika slag. Vidare kan det handla om att i sexuellt syfte försöka få barn att gå med på ett fysiskt sammanträffande.

Sammanfattningsvis rör det sig således om kontakter som såväl till syfte som innehåll kan skilja sig åt i en mängd olika avseenden. Enligt regeringens mening kan dock två huvudsakliga kategorier urskiljas. Dels handlar det om kontakter som syftar till att utsätta barn för olika former av övergrepp online, dvs. via elektronisk kommunikation, främst Internet (onlineövergrepp), dels om kontakter som syftar till att få barn att fysiskt sammanträffa med en vuxen för att därigenom möjliggöra ett sexuellt övergrepp. Frågan om i vilken utsträckning de kontakter som nu avses kan utgöra brott redan enligt dagens lagstiftning behandlas i det följande.

Onlineövergrepp

Gällande lagstiftning innehåller flera bestämmelser som på olika sätt kan bli tillämpliga på kontakter som syftar till att utsätta barn för onlineövergrepp. Handlingar som innebär att någon förmår ett barn att klä av sig eller på annat sätt sexuellt posera framför en webbkamera kan medföra ansvar enligt bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § brottsbalken). Detsamma gäller om en vuxen förmår ett barn att delta i s.k. webbkamerasex, t.ex. genom att förmå barnet att onanera framför en webbkamera. I underrättspraxis (Göteborgs tingsrätts dom den 12 februari 2008 i mål B 9170-07) finns exempel på att sådant handlande har bedömts som ett sedvanligt sexualbrott, nämligen sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 6 § brottsbalken). Även försök till utnyttjande av barn för sexuell posering är kriminaliserat. Därutöver torde erbjudande av pengar eller annan ersättning för sexuella tjänster i vissa fall kunna medföra ansvar för försök till köp av sexuell handling av barn (6 kap. 9 och 15 §§ brottsbalken). Vidare kan en vuxen som blottar sig inför ett barn t.ex. i en webbkamera, skickar sexuella bilder på sig själv

eller andra pornografiska bilder/filmer till barnet, beroende på syftet med handlingen och dess karaktär, dömas för sexuellt ofredande (6 kap. 10 § brottsbalken). Detsamma gäller om en vuxen använder ett språk med tydlig sexuell innebörd, framför sexuella förslag eller ställer frågor med sexuell innehåll t.ex. via chatt- eller SMS-meddelanden. Om handlingen faller utanför tillämpningsområdet för den bestämmelsen, t.ex. på grund av att den inte hade någon sexuell inriktning, kan ansvar för ofredande (4 kap. 7 § brottsbalken) i stället komma i fråga om handlingen inneburit ett hänsynslöst beteende. Även ansvar för förolämpning (5 kap. 3 § brottsbalken) kan aktualiseras om det rör sig om kränkande tillmälen, beskyllningar eller annat skymfligt beteende. I den mån de ovan angivna handlingarna kan anses innefatta skildring av barn i pornografisk bild eller spridning m.m. av sådan bild kan ansvar för barnpornografibrott (16 kap. 10 a § brottsbalken) komma i fråga. Handlingar som innebär att en vuxen utövar tvång mot ett barn t.ex. genom att hota sprida en känslig bild på barnet om barnet inte går med på att skicka mer avancerade bilder eller delta i sexuella handlingar, bör kunna bestraffas som olaga tvång (4 kap. 4 § brottsbalken). Den som hotar ett barn med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att framkalla allvarlig fruktan hos barnet för dess säkerhet kan dömas till ansvar för olaga hot (4 kap. 5 § brottsbalken) även om handlingen begås genom Internet.

Kontakter som syftar till sexuella övergrepp vid fysiska sammanträffanden

Kontakter med barn kan även syfta till att möjliggöra sexuella övergrepp vid ett fysiskt sammanträffande med barnet. Dessa kan beroende på omständigheterna i det enskilda fallet träffas av bestämmelser i 6 kap. brottsbalken. Att genomföra ett samlag eller någon annan sexuell handling med ett barn kan vara att bedöma som t.ex. våldtäkt mot barn (4 §), sexuellt utnyttjande av barn (5 §) eller sexuellt övergrepp mot barn (6 §). Vidare kan den som sexuellt berör ett barn eller på annat sätt kränker ett barns sexuella integritet straffas för sexuellt ofredande (10 §). Därutöver kan även den som t.ex. utnyttjar ett barn genom att låta barnet posera inför sig dömas till ansvar för utnyttjande av barn för sexuell posering (8 §).

De flesta sexualbrotten är även kriminaliserade på försöksstadiet. För att kunna straffas för försök måste gärningsmannen ha påbörjat själva utförandet av brottet. Därutöver ska det genom försökshandlingen ha förelegat fara för brottets fullbordning eller att sådan fara ska ha varit utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter. Slutligen måste kravet på uppsåt vara uppfyllt. En omständighet som i praxis ansetts medföra att försökspunkten inte är nådd är om det föreligger ett uppehåll i händelseförloppet. I sådana fall har gärningsmannen ibland bedömts sakna erforderlig fasthet i sitt uppsåt (Straffansvarsutredningens betänkande, Straffansvarets gränser, SOU 1996:185, s. 230 ff.).

Frågan om försökspunktens placering vid sexualbrotten har inte närmare behandlats i förarbetena och endast i begränsad utsträckning i praxis och doktrin. Försökspunkten får dock som regel anses passerad när gärningsmannen har påbörjat utförandet av något av de rekvisit som ingår i

den objektiva gärningsbeskrivningen, t.ex. hotat offret vid försök till våldtäkt. I andra fall torde försökspunkten inträda när gärningsmannen påbörjat det sexuella närmandet. I exempelvis NJA 1967 B 21 dömdes en man för försök till otukt med ungdom sedan han hade dragit ned blyxtlåset på målsägandens byxor. Däremot har försöksansvar inte ansetts kunna komma i fråga för en gärningsman som lockat med sig ett barn upp på en vind för att förgripa sig på barnet om händelseförloppet avbryts på väg upp till vinden (se Susanne Wennberg, Försök till brott, 1985, s. 151). Sammanfattningsvis torde således försöksansvar endast undantagsvis kunna komma i fråga för kontakter som tas med barn för att möjliggöra senare fysiska sexuella övergrepp.

Vad därefter gäller frågan om den typ av kontakter som det nu är fråga om kan vara att anse som förberedelse till sexualbrott, torde så vara fallet endast i sällsynta undantagssituationer, se även avsnitt 5.1. Även en mera långtgående planering är nämligen enligt svensk rätt straffri så länge den inte tillhör någon av de två kategorier av handlingar som anges i 23 kap. 2 § brottsbalken. Den ena kategorin består i att ta emot eller lämna betalning för ett brott eller för att täcka kostnader för utförande av ett brott, medan den andra består i att ta viss befattning med något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid ett brott.

5.3 Behovet av lagstiftning

Regeringens bedömning: Det finns behov av att vidta lagstiftningsåtgärder för att ytterligare förstärka skyddet för barn mot att utsättas för sexuella övergrepp vid fysiska sammanträffanden.

Promemorians bedömning överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Enligt promemorian finns det dock behov av att vidta lagstiftningsåtgärder även i fråga om sådana kontakter som syftar till att utsätta barn för onlineövergrepp.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har, utan att särskilt beröra frågan om det underliggande behovet av kriminalisering, förklarat sig vara positiva till eller inte haft något att erinra mot promemorians förslag till nykriminalisering. Några remissinstanser, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Svea hovrätt* och *Göteborgs tingsrätt*, har dock pekat på att vuxnas kontakter med barn i sexuella syften redan i dag kan vara straffbara på olika sätt.

Skälen för regeringens bedömning: Sexuella övergrepp mot barn är ett extremt uttryck för bristande respekt för ett barns behov och självklara rätt till kroppslig integritet. Barn som utnyttjas i sexuella sammanhang riskerar att drabbas av såväl fysiska som psykiska skadeverkningar. Det finns därför skäl att fortlöpande vara uppmärksam på om lagstiftningen är ändamålsenlig och tillräcklig.

Som framgått av den tidigare redovisningen är vuxnas kontakter med barn i sexuella syften något som kan antas förekomma i stor utsträckning och som i flera fall riskerar att leda till att barn utsätts för sexuella övergrepp av olika slag. Även om det befintliga underlaget inte medger några närmare slutsatser om i vilken mån nu nämnda kontakter faktiskt innebär

eller leder till sexuella övergrepp finns det som Brottsförebyggande rådet (Brå) framhåller anledning att anta att mörkertalet är stort. Klart är att barn utsätts för sexuella övergrepp som föregåtts av kontakter framför allt genom Internet.

Vad därefter gäller frågan om det mot denna bakgrund finns behov av att utvidga det kriminaliserade området gör regeringen följande bedömning. Av redovisningen ovan kan sammanfattningsvis konstateras att sådana handlingar som får anses ingå i vad som här avses med vuxnas kontakter med barn i sexuella syften redan i dag på olika sätt kan omfattas av gällande lagstiftning. Vad sålunda gäller kontakter som syftar till att utsätta barn för onlineövergrepp visar beskrivningen ovan att gällande strafflagstiftning erbjuder ett i princip heltäckande skydd. Inte minst i de fall då straffbestämmelserna om utnyttjande av barn för sexuell posering och köp av sexuell handling av barn aktualiseras kan straffansvaret inträda redan på ett mycket tidigt stadium. För att dömas för utnyttjande av barn för sexuell posering torde det t.ex. i vissa fall vara tillräckligt att gärningsmannen lockat till sig, dvs. värvat, barn i syfte att få dem att sexuellt posera. Detsamma gäller visserligen inte i fråga om straffbestämmelsen om sexuellt ofredande. Å andra sidan kan det som faller utanför den bestämmelsen enligt vad som framgått ovan i stället bedömas som ofredande eller förolämpning. Därutöver kan beroende på omständigheterna i det enskilda fallet också andra straffbestämmelser aktualiseras. På grund av det anförda anser regeringen att det, såvitt avser nu aktuella kontakter, saknas tillräckliga skäl att vidta ytterligare lagstiftningsåtgärder.

Vad däremot gäller kontakter som syftar till att möjliggöra sexuella övergrepp vid ett fysiskt sammanträffande med barnet visar dock redogörelsen ovan att gällande försöks- och förberedelse reglering endast medger ett begränsat tillämpningsområde i förhållande till sådana sexualbrott som t.ex. våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn och sexuellt övergrepp mot barn. Enligt vad som framgått ovan torde det med gällande reglering i princip vara uteslutet med ett rättsligt ingripande innan gärningsmannen och offret faktiskt träffats. I de allra flesta fall torde dessutom förutsättas att gärningsmannen påbörjat det sexuella närmandet. Mot denna bakgrund är det regeringens uppfattning att det finns behov av att på ett tidigare stadium än för närvarande kunna ingripa till skydd för barn mot att utsättas för sexuella övergrepp vid fysiska sammanträffanden.

Sammantaget gör regeringen således bedömningen att den aktuella företeelsen, med hänsyn till den tekniska utvecklingen och de nya möjligheter till elektronisk kommunikation som den medfört, är särskilt farlig såtillvida att den markerar ett nytt sätt att genom kontakter med barn möjliggöra fysiska sammanträffanden där barnet riskerar att utsättas för sexuella övergrepp. För att ytterligare förstärka skyddet för barn mot att utsättas för sådana övergrepp finns det därför behov av en utvidgad kriminalisering. Det bör dock framhållas att det är regeringens uppfattning att en kriminalisering aldrig kan utgöra annat än ett komplement i arbetet med att minska det aktuella problemet och kan inte ersätta det förebyggande arbetet.

Lagrådet har inte haft något att invända mot vad som sägs om behovet av ett utökat skydd för barnen. Lagrådet har dock ansett att det kan sättas

i fråga om inte det ytterligare underlag för lagstiftningen som kan förväntas framför allt genom 2008 års sexualbrottsutredning borde avvaktas. Lagrådet har emellertid inte motsatt sig en lagstiftning nu.

6 Ny lagstiftning mot kontakter med barn i sexuella syften

6.1 En ny straffbestämmelse om kontakt med barn i sexuellt syfte

Regeringens förslag: En ny straffbestämmelse införs i 6 kap. brottsbalken som tar sikte på kontakter med barn som syftar till att möjliggöra sexuella övergrepp vid ett fysiskt sammanträffande med barnet. Bestämmelsen ska omfatta den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 4, 5, 6, 8 eller 10 §, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd. Straffet ska vara böter eller fängelse i högst ett år. Brottet ska benämnas *kontakt med barn i sexuellt syfte*.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag. Promemorians förslag innebär dock en mer långtgående kriminalisering. För kontakt med barn i sexuellt syfte ska enligt promemorians förslag den dömas som har kontakt med ett barn under 15 år i syfte att begå ett brott enligt 6 kap. brottsbalken mot barnet. Straffskalan föreslås vara böter eller fängelse i högst ett år.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna – bl.a. *Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Brottsförebyggande rådet (Brå), Brottsoffermyndigheten, Barnombudsmannen, Myndigheten för skolutveckling, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Post- och telestyrelsen, Ungdomsstyrelsen, Riksförbundet Hem och Samhälle, Riksförbundet Hem och Skola, ECPAT Sverige, Föreningen Svenska UNICEF-kommittén, Riksförbundet Barnens Rätt i Samhället, Rädda Barnen, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige och Sveriges Kvinnojourers Riksförbund* – har tillstyrkt eller inte haft någon erinran mot promemorians förslag. Ett antal remissinstanser, nämligen *Riksdagens ombudsmän (JO), Svea hovrätt, Göta hovrätt, Helsingborgs tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Rikspolisstyrelsen, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Sveriges advokatsamfund* samt *Sveriges Domareförbund* har dock påtalat att den föreslagna utformningen med ett straffansvar som inträder redan på kontaktstadiet kan förväntas ge upphov till stora bevisvärigheter samt att dessa riskerar att hindra en effektiv kriminalisering. *Svea hovrätt* har därvid ansett att det kan finnas skäl att överväga om inte ett förslag i enlighet med norsk modell är ägnat att på ett bättre sätt än utredningsförslaget få fram hållfast bevisning för att ett brott har begåtts. Även *Göta hovrätt* har på liknande grund förordat ett senare inträde av straffansvaret, exempelvis när gär-

ningsmannen och barnet träffats eller bestämt att de ska träffas. Hovrätten har även framfört att promemorians förslag ger upphov till viss oklarhet i fråga om vilken aktivitet på gärningsmannens sida som krävs för straffansvar och hur barnets medverkan bör betraktas i detta avseende. Enligt *Helsingborgs tingsrätt* kan förslaget antas medföra en hög anmälningsfrekvens och ett stort antal inledda förundersökningar som inte kommer att leda till åtal på grund av de nämnda bevisvärigheterna. Den avskräckande effekten kan därmed enligt tingsrätten ifrågasättas eftersom risken för lagföring och straff blir närmast försumbar. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* har avstyrkt förslaget av flera skäl, bl.a. därför att det medför betydande svårigheter då det gäller bedömningen av gärningsculpa samt att det utgör ett långt gående steg på ett känsligt område mot en s.k. preventionistisk straffrätt. *Sveriges advokatsamfund*, som också avstyrkt förslaget, har bl.a. anfört att en kriminalisering av ett agerande som inte i sig nödvändigtvis kommer att leda till ett brott utan i stället tar sikte på en möjlig risk för att ett barn kommer till skada inte är förenlig med vår rättstradition samt att det är främmande för vår rättsordning med en kriminalisering, på ett mycket tidigt stadium, av förberedelse till ett brott som inte närmare är preciserat. Även *Riksförbundet för sexuell upplysning* har avstyrkt förslaget med motiveringen att det föreliggande kunskapsunderlaget inte är tillräckligt, att effekterna av förslaget är osäkra samt att det riskerar att leda till rättsosäkerhet. *Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande*, som i och för sig ansett att vuxnas kontakter med barn i sexuella syften bör kriminaliseras, har med hänvisning till att underlaget är bristfälligt förordat vidare utredning i fråga om när en kontakt kan anses ha tagits i sexuellt syfte. – *ECPAT Sverige* och *Föreningen Svenska UNICEF-kommittén* har ansett att kriminaliseringen även bör omfatta kontakter med barn i åldersgruppen 15–18 år. *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige* har ansett att bevisbördan ska ligga på gärningsmannen att ta reda på barnets verkliga ålder. – Några remissinstanser har lämnat synpunkter rörande utformningen av kravet på brottslig avsikt. *Göta hovrätt* har ifrågasatt promemorians bedömning av vilken konkretion som bör krävas i fråga om det brott som gärningen syftar till. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* har föreslagit att det för straffansvar ska vara tillräckligt med vilket uppsåt som helst varför något krav på direkt uppsåt inte bör uppställas. *Sveriges advokatsamfund* har ifrågasatt promemorians förslag därför att det i praktiken innebär en kriminalisering av förberedelse till brott som straffas med böter. *ECPAT Sverige* samt *Föreningen Svenska UNICEF-kommittén* har anfört att kriminaliseringen även bör omfatta gärningar som syftar till att begå barnpornografibrott. *Rikspolisstyrelsen* har också väckt frågan om det inte bör vara tillräckligt att kontakten sker i sexuellt syfte, dvs. utan anknytning till en konkret brottsavsikt. – *JO* och *Umeå tingsrätt* har ifrågasatt den föreslagna lagtekniska konstruktionen. *JO* menar att förslaget medför att vad som i realiteten närmast kan utgöra förberedelse till brott skulle komma att bestraffas som ett fullbordat självständigt brott. Enligt *JO* är det angeläget att så långt möjligt upprätthålla distinktionen mellan fullbordade självständiga brott som avser klandervärda gärningar, å ena sidan, och brott som väsentligen består i att sådana handlingar förbereds, å den andra. *Umeå tingsrätt* har ansett att bestämmelsen bör utformas som en form av förbe-

redelse till brott, eftersom det är precis det som det är fråga om. – När det gäller frågan om lämplig straffskala har *Rikspolisstyrelsen*, *ECPAT Sverige* och *Riksförbundet Hem och Skola* bl.a. förordat ett högre straffmaximum. Vidare har Riksförbundet Hem och Skola ansett att även försök att skapa kontakt bör straffbeläggas. ECPAT Sverige har också ansett att kravet på dubbel straffbarhet bör tas bort samt att preskriptionstiden bör räknas från den dag då målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

Skälen för regeringens förslag

När bör straffansvaret lämpligen inträda?

Teoretiskt sett kan man tänka sig olika tidpunkter när straffansvar skulle kunna inträda i ett förlopp som via kontakter genom t.ex. Internet leder till ett sexuellt övergrepp vid ett fysiskt sammanträffande med ett barn. Straffansvaret skulle exempelvis kunna inträda när den vuxne och barnet sammanträffar eller när den vuxne anländer till mötesplatsen eller en plats från vilken mötesplatsen kan iakttas, eller är på väg till eller påbörjar resan till mötesplatsen. Vidare skulle andra möjliga tidpunkter kunna vara när den vuxne och barnet kommer överens om att mötas, när de etablerar kontakten eller när den vuxne söker kontakt med barnet.

Enligt förslaget i promemorian bör straffansvaret inträda redan på kontaktstadiet, dvs. då en vuxen har kontakt med ett barn med avsikt att i något avseende sexuellt förgräpa sig på barnet.

Flera remissinstanser, bl.a. *JO*, *Helsingborgs tingsrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet*, *Jämställdhetsombudsmannen* och *Sveriges advokatsamfund* har ifrågasatt förslaget med hänsyn till det tidiga inträdet av straffansvaret. *Helsingborgs tingsrätt* anser att det med en sådan ordning kan förutses att antalet fällande domar kommer att bli ytterst få med hänsyn till de uppenbara bevisvärigheter som i de flesta fall kommer att föreligga när det gäller att styrka att kontakter tagits i sexuellt syfte. Bestämmelsen kan vidare antas medföra en hög anmälningsfrekvens och ett stort antal inledda förundersökningar som inte kommer att leda till åtal. Inte heller, menar tingsrätten, kan kriminaliseringen förväntas ha någon direkt avhållande effekt då risken för lagföring och straff är i det närmaste försumbar. Även *Göteborgs tingsrätt* har ansett att tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen skulle medföra stora bevisvärigheter och knappast kunna träffa andra beteenden än sådana som ligger på bötesnivå. Övriga, menar tingsrätten, torde inte gå att styrka eller så utgör de en straffbelagd handling enligt annan lagstiftning, varför utrymmet för användningen av bestämmelsen är litet. *Jämställdhetsombudsmannen* och *Sveriges advokatsamfund* har invänt mot och ifrågasatt det lämpliga i att på ett mycket tidigt stadium kriminalisera förberedelse till ett brott som inte närmare är preciserat.

Regeringen kan i stort instämma med de synpunkter som remissinstanserna anför. Det som främst utmärker förslaget är dels att straffansvaret föreslås inträda i ett mycket tidigt skede av det handlingsförlopp som leder fram till ett övergrepp, dels att det som definierar den brottsliga handlingen främst avser den subjektiva delen av gärningsbeskrivningen,

dvs. gärningsmannens brottsliga avsikt. En sådan ordning väcker enligt regeringen flera frågor.

Det ligger i sakens natur att en kontakt med ett barn kan ha ytterligt många syften. Det innebär att det naturligtvis även kan vara fråga om vällovliga och fullt legitima syften. Skillnaden mellan en kontakt som är förkastlig och straffvärd och en kontakt som är ett naturligt led i samvaron mellan människor blir därför med promemorians förslag helt avhängig de tankar och avsikter som den vuxne bär på. Den föreslagna kriminaliseringen kan därmed i viss mån sägas avvika från vad som normalt gäller, nämligen att straffansvar bör grundas på att gärningsmannen ska straffas för att ha utfört en, från objektiva utgångspunkter, typiskt sett skadlig eller farlig handling. Vidare kan tilläggas att en kriminalisering som innebär att varje kontakt med ett barn kan utgöra en brottslig handling riskerar att uppfattas som en presumtion för att alla kontakter med barn har ett sexuellt syfte, en presumtion som inte kan anses som rimlig. En sådan riskerar vidare att leda till rättsosäkerhet hos medborgarna om vad som egentligen är straffbart.

Det kan vidare ifrågasättas om det vid ett ansvarsinträde som det föreslagna är rimligt att utgå från att gärningsmannen har en bestämd avsikt med sitt handlande och att han eller hon om tillfälle ges typiskt sett skulle förverkliga avsikten att fullborda ett övergrepp i ett senare skede. Som framgått av den tidigare redovisningen krävs det mycket lite av ansträngning och risktagande för att ta en anonym kontakt på Internet. Den föreslagna kriminaliseringen förutsätter inte heller att gärningsmannen – utöver att ha kontakt med barnet – bundit upp sig för ett visst framtida handlande. Vidare återstår det, åtminstone i förhållande till ett fysiskt övergrepp, många trösklar att passera.

En konstruktion av det aktuella slaget väcker också frågan om möjligheten att upptäcka, utreda och lagföra de handlingar som kriminaliseras. En första förutsättning för att brotten ska kunna uppdagas torde vara att barnet anmäler brottet eller att någon vuxen upptäcker eller får kännedom om kontakten mellan barnet och den vuxne. Det torde samtidigt vara förenat med stora svårigheter att utifrån kontakten i sig, så länge den inte har en sexuell prägel, dra slutsatser om vilka avsikter den vuxne har och om det alltså är fråga om en straffbar gärning. Ju tidigare straffansvaret inträder, desto svårare torde det alltså vara för barnet, eller någon annan, att förstå att det överhuvudtaget är fråga om ett brottsligt förfarande. Ett annat problem när det gäller denna typ av gärningar är att barnen av olika skäl inte kan förväntas anmäla de aktuella brotten i samma utsträckning som t.ex. andra brott mot person. Det gäller särskilt i fråga om de barn som löper störst risk att råka illa ut, dvs. barn med sådana beteende- och umgängesmönster som länge betraktats som en del i ett mer allmänt risktagande beteende, se avsnitt 4.2. Å andra sidan kan vilken oskyldig kontakt som helst misstänkas för att utgöra ett brott. Risken för sådana misstankar och därmed för ogrundade anmälningar ska inte heller underskattas när det gäller gärningar av detta slag. I linje med vad *Helsingborgs tingsrätt* anfört kan ett straffansvar som inträder på ett tidigt stadium riskera att föranleda ogrundade misstankar om och anmälningar av brott eftersom oskyldiga handlingar lättare kan misstänkliggöras. Det skapar också utrymme för anmälningar av trakasserikaraktär. En kriminalisering av kontakter, vilka som helst, i sexuellt syfte, innebär också, i

likhet med vad flera av remissinstanserna påpekat, svårigheter i fråga om de faktiska möjligheterna att styrka och därmed lagföra gärningsmännen, eftersom – som ovan konstaterats – den omständighet som blir helt avgörande för om ett visst agerande är straffbart är gärningsmannens avsikter. Det bör enligt regeringen undvikas att låta straffansvaret inträda vid en tidpunkt då det genomgående är svårt att styrka gärningsmannens uppsåt.

Mot bakgrund av vad som nu anförts anser regeringen att skäl talar för att straffansvarets inträde bör förläggas till en senare tidpunkt än den som följer av promemorians förslag. *Svea hovrätt* har ansett att det kan vara värt att överväga ett förslag enligt den norska modellen för att på ett bättre sätt än utredningsförslaget få fram hållfast bevisning för att ett brott har begåtts. Även *Göta hovrätt* har på liknande grund väckt frågan om ett senare inträde av straffansvaret, exempelvis när gärningsmannen och barnet träffats eller bestämt att träffas. Enligt regeringen finns det fördelar med att förlägga straffansvarets inträde när gärningsmannens avsikt att träffa barnet har kommit till uttryck i såväl kontakter som annat konkret handlande. Med en sådan ordning skulle kriminaliseringen på ett tydligare sätt komma att träffa straffvärda handlingar, eftersom straffvärdet generellt sett får anses öka med faran för att ett övergrepp ska realiseras, dvs. med närheten till ett fysiskt sammanträffande med barnet. Den skulle också medföra en större precision i fråga om de objektiva gärningsrekvisiten och därmed göra tydligare för envar vad som egentligen är att anse som brottsligt. Vidare skulle den också skapa bättre förutsättningar att ingripa rättsligt och lagföra gärningsmännen, eftersom det typiskt sett får anses vara lättare att styrka en brottslig avsikt som kommit till uttryck i såväl kontakter som ytterligare handlingar. En sådan ordning skulle också innebära en tydlig utvidgning i förhållande till vad som gäller enligt de allmänna försöksbestämmelserna. Regeringen anser mot bakgrund av vad som nu anförts att straffansvaret lämpligen bör inträda först när gärningsmannens brottsliga avsikt har kommit till uttryck inte bara i kontakter utan också i ett efterföljande handlande.

Den närmare utformningen

Vad därefter gäller frågan om hur straffansvaret närmare bör utformas gör regeringen följande bedömning. En kontakt med ett barn konkretiseras i det skede som den utmynnar i en diskussion om ett eventuellt sammanträffande. Att en överenskommelse om ett sammanträffande träffas innebär därtill att den vuxnes önskan att träffa barnet bekräftas och därmed tas ytterligare ett steg mot brottets fullbordan. Problemet med förslag som omedelbart avvisas, och där den brottsliga avsikten av det skälet aldrig har förutsättning att realiseras, bortfaller. Förvisso kan det finnas legitima skäl för en vuxen att ha kontakter med ett barn men det framstår som avsevärt mindre sannolikt att det finns legitima skäl för att vid sådana kontakter komma överens med barnet om ett sammanträffande, särskilt om det sker utan föräldrarnas vetskap. Genom en utformning som tar sikte på att en överenskommelse om ett sammanträffande med barnet ska ha träffats innefattas också på ett tydligt sätt delar av den s.k. grönningprocessen.

I såväl den brittiska som den norska lagstiftningen förutsätts att de förberedande kontakterna följts av att den vuxne vidtagit vissa åtgärder; att den vuxne träffar eller reser för att träffa barnet (Storbritannien) eller kommer fram till mötesplatsen eller en plats varifrån mötesplatsen kan iakttas (Norge). Den kriminalisering som nu övervägs bör enligt regeringen ges en liknande utformning. Enligt regeringen finns det dock anledning att undvika en utformning som på ett alltför snävt sätt avgränsar det straffbara området.

Enligt regeringen bör därför bestämmelsen utformas på ett sätt som innebär att straffansvaret inträder först när gärningsmannen efter att ha träffat en överenskommelse om ett möte genom sitt vidare agerande bekräftar att han eller hon står fast vid att gå vidare i den handlingsprogress som syftar till att möjliggöra ett fysiskt sexuellt övergrepp. Detta kommer enligt regeringen bäst till uttryck genom ett krav på att gärningsmannen, förutom att ha träffat en överenskommelse om ett sammanträffande med barnet, ska ha vidtagit någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd. De åtgärder som avses bör kunna vara av olika slag. Det avgörande är att den vuxnes vidare agerande typiskt sett är av sådant slag att det får anses främja att ett sammanträffande med barnet kommer till stånd. Regeringen återkommer i författningskommentaren med en redogörelse för hur uttrycket ”vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja ...” närmare ska förstås.

Lagrådet har ansett att om avsikten är att det för straffansvar ska krävas att gärningsmannen ska vidta någon ytterligare åtgärd *efter* den träffade överenskommelsen, bör lagtexten förtydligas i enlighet därmed. *Lagrådet* har dock i anslutning därtill anmärkt följande. För gärningsmannen torde det knappast vara någon större skillnad om han eller hon t.ex. köper en biljett till barnet för att det ska kunna resa till mötesplatsen och överlämnandet av biljetten sker innan eller samtidigt med att överenskommelsen träffas eller om överlämnandet sker först senare. Enligt *Lagrådet* kan frågan om gärningens straffbarhet därför komma att avgöras av ett mer slumpmässigt handlande. Vidare konstaterar *Lagrådet* ges gärningsmannen med den valda konstruktionen ingen möjlighet att undgå straffansvar så snart den ytterligare åtgärden har vidtagits. Det hjälper i ett sådant fall inte om gärningsmannen i tid före det avtalade sammanträffandet meddelar barnet att mötet inte blir av. Om den vuxne däremot avtalar med barnet om ett sammanträffande på en viss tid och plats och sedan inte vidtar någon annan åtgärd än att komma till mötesplatsen torde han eller hon kunna avbryta förloppet och undgå straffansvar genom att inte inställa sig. Enligt *Lagrådet* kommer därför fullbordandetidpunkten enligt lagförslaget att avgöras av sådana omständigheter i det enskilda fallet som den vuxne kanske inte alltid inser betydelsen av. *Lagrådet* har mot den angivna bakgrunden anfört att lagförslaget, som *Lagrådet* uppfattar det, går längre än regleringen i den tidigare nämnda Europarådskonventionen samt efterlyst en närmare redogörelse för vilka överväganden som i denna del ligger till grund för lagförslaget.

Regeringen vill inledningsvis tillägga följande. Regeringen har under beredningens gång noga övervägt en rad olika tidpunkter för när straffansvaret lämpligen skulle kunna inträda. Målsättningen har därvid varit att försöka hitta en lösning som, med beaktande av etablerade principer för kriminalisering som t.ex. krav på rättssäkerhet och effektivitet, ytterligare

och så långt möjligt förstärker skyddet för barn mot att utsättas för sexuella övergrepp vid fysiska sammanträffanden.

Som framgått bygger den av regeringen föreslagna konstruktionen på att den vuxne sedan han eller hon träffat en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande vidtar ytterligare någon åtgärd som bekräftar att vederbörande står fast vid sin vilja att genomföra mötet med barnet. Det innebär att det är själva överenskommelsen om ett sammanträffande med barnet som är det centrala momentet i förslaget. Redan genom den har den vuxne tagit ett avgörande steg i riktning mot ett fysiskt sammanträffande med barnet. Avsikten med den ytterligare åtgärden är däremot i första hand att bekräfta den vuxnes vilja att gå vidare i den handlingsprogress som syftar till att genomföra mötet med barnet. Genom det sålunda tillkommande momentet förstärks den fara som kommit till uttryck redan genom överenskommelsen. Att den vuxne innan någon överenskommelse träffats med barnet vidtar någon i och för sig relevant åtgärd har därför med regeringens förslag inte samma betydelse som om den i stället vidtogs efter överenskommelsen. I en sådan situation, dvs. när den vuxne redan har vidtagit någon åtgärd, t.ex. bokat ett hotellrum, när en överenskommelse om ett sammanträffande ingås, kommer straffansvaret i stället att inträda först när någon ytterligare åtgärd därefter vidtas, t.ex. genom att den vuxne bekräftar hotellbokningen. Mot bakgrund av det anförda godtar regeringen vad Lagrådet förordat i fråga om ett förtydligande av lagtexten. För att tydligare än i lagrådsremissens lagförslag markera att det således för straffansvar förutsätts att den ytterligare åtgärden vidtas först efter det att en överenskommelse träffats med barnet föreslår regeringen att ordet *därefter* läggs till i lagtexten. Det nu sagda innebär att den vuxne får en möjlighet att, innan den ytterligare åtgärden vidtagits, träda tillbaka från den träffade överenskommelsen.

Vad därefter gäller frågan om lagförslagets förhållande till Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, som i grunden nära överensstämmer med den norska utformningen, vill regeringen anför följande. Det är visserligen riktigt att, som Lagrådet uppfattat det, en utformning i enlighet med minimikraven i Europarådskonventionen eller den norska regleringen i och för sig skulle medföra att den vuxne ges ökade möjligheter att undgå straffansvar genom att kunna avstå från att träffa barnet även i ett sent skede. Å andra sidan är det regeringens uppfattning att en sådan utformning samtidigt på ett alltför snävt sätt skulle begränsa det straffbara området. Med den av regeringen föreslagna avgränsningen ges också – med hänsyn till barnet – ökade förutsättningar för polisen att kunna ingripa innan det planerade mötet äger rum.

Sammanfattningsvis bör således straffansvaret inträda när den vuxne efter att ha träffat en överenskommelse om ett sammanträffande med barnet vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd. Enligt regeringen bör vidare några ytterligare krav rörande kontakternas antal eller innehåll inte ställas upp. Inte heller bör det för straffansvar krävas att det är gärningsmannen som tagit initiativet till kontakten. Kriminaliseringen bör vidare utformas på ett teknikneutralt sätt.

Yttranden som sprids över Internet kan i vissa fall omfattas av yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Det gäller yttranden på sådana hemsidor

som drivs av medieföretag eller av personer som sökt och beviljats särskilt utgivningsbevis (1 kap. 9 § YGL). En annan förutsättning är att hemsidan är ordnad så att dess innehåll kan ändras endast av den som bedriver sändningsverksamheten. De kontakter som nu avses sker typiskt sett inte på sådana hemsidor. Några konflikter i förhållande till yttrandefrihetsgrundlagen torde därför inte uppstå.

Barnets ålder

Promemorian har med hänvisning till att den sexuella självbestämmanderätten inträder vid 15 års ålder föreslagit att kriminaliseringen endast bör avse kontakter med barn under den åldern.

ECPAT Sverige och *Föreningen Svenska UNICEF-kommittén* har ansett att kriminaliseringen bör omfatta även kontakter med barn i åldersgruppen 15–18 år. *ECPAT Sverige* har som skäl för en sådan ordning hävdats att det av artikel 34 i FN:s konvention om barnets rättigheter (*barnkonventionen*) samt dess fakultativa protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi följer en skyldighet att skydda alla barn under 18 år. Även *Föreningen Svenska UNICEF-kommittén* har hänvisat till nämnda instrument.

Ett huvudsyfte med lagstiftningen om sexualbrott är att skydda barn och ungdomar mot att bli utsatta för sexuella övergrepp. Barn under 15 år har ett behov av ett absolut skydd mot alla former av sexuella handlingar. I likhet med promemorian anser regeringen därför att kriminaliseringen bör omfatta handlingar som riktas mot barn under 15 år. Vad därefter gäller frågan om kriminaliseringen även bör omfatta kontakter med barn i åldern 15–18 år vill regeringen framföra följande. Som framgått infaller den sexuella självbestämmanderätten i Sverige vid 15 års ålder. Det innebär att barn och ungdomar vid fyllda 15 år kan samtycka till samlag och andra sexuella handlingar. Regeringen konstaterar att detta förhållande svårligen låter sig förenas med en kriminalisering som omfattar kontakter med barn ända upp till 18 år. En sådan skulle nämligen innebära att frågan om den eventuella efterföljande handlingens karaktär av legitim eller straffbar handling i de flesta fall blir beroende av den unges inställning och vilja. Regeringen anser därför, i likhet med promemorian, att bestämmelsens tillämpningsområde bör begränsas till gärningar som riktas mot barn under 15 år. En majoritet av remissinstanserna har också instämt i eller inte haft något att erinra mot en sådan lösning. En utformning av bestämmelsen i enlighet med vad som ovan anförts kan inte anses strida mot barnkonventionen eller dess fakultativa protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.

Normalt krävs det uppsåt för att någon ska kunna fällas till ansvar för brott enligt 6 kap. brottsbalken. Enligt 6 kap. 13 § brottsbalken ska dock också den dömas som inte insåg men hade skälig anledning att anta att den andra personen inte uppnått en viss ålder. Bestämmelsen innebär att det inte finns något krav på full insikt eller uppsåt såvitt avser barnets ålder. Det är i stället tillräckligt med oaktsamhet. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att den ska tillämpas med stor försiktighet och att det för straffansvar ställs krav på en tämligen hög grad av oaktsamhet (prop. 2004/05:45 s. 113 f.). Vid ansvarsbedömningen ska beaktas om

barnet har en kroppsutveckling som är naturlig för den som klart passerat åldersgränsen och omständigheterna i övrigt inte ger gärningsmannen anledning att vara på sin vakt. Vid bedömningen beaktas samtliga omständigheter och avsikten med regleringen är att gärningsmannen i gränsfall inte ska kunna undgå ansvar genom att hänvisa till okunskap om barnets verkliga ålder. Som framgår av promemorian förekommer det även att barn och ungdomar medvetet lämnar felaktiga uppgifter om sin ålder vid kontakter med främmande människor genom Internet. En vuxen som har kontakt med en 14-årig flicka som utger sig för att vara 17 år bör därför inte kunna göras straffrättsligt ansvarig om personen inte – i enlighet med bestämmelsen i 6 kap. 13 § brottsbalken – har skälig anledning att anta att flickan är under 15 år. Ett flertal omständigheter kan tänkas tala för att så är fallet. Exempelvis kan flickan ha lämnat sådana uppgifter om sin skolgång som starkt talar för att hon inte är äldre än 14 år. Sammanfattningsvis bör således straffansvaret omfatta de fall där gärningsmannen insåg eller hade skälig anledning att anta att barnet som han eller hon har kontakt med är under 15 år. Detta kräver med hänsyn till hur bestämmelsen i 13 § är utformad ingen särskild lagreglering.

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige har ansett att bevisbördan ska ligga på gärningsmannen att ta reda på barnets verkliga ålder. Enligt regeringen skulle det innebära att straffansvar inträder även om gärningsmannen inte insett barnets ålder och inte heller hade skälig anledning att anta att barnet inte hade uppnått den aktuella åldern. En utformning som möjliggör straffansvar oberoende av uppsåt eller oaktsamhet, dvs. i praktiken ett strikt ansvar, strider mot grundläggande straffrättsliga principer och kan enligt regeringen inte komma ifråga. Frågan har inte heller behandlats i promemorian.

Den brottsliga avsikten

Det befintliga underlaget visar att den brottslighet som barn utsätts för efter att först ha kommit i kontakt med och lärt känna en vuxen person genom t.ex. Internet, så gott som uteslutande utgörs av olika typer av sexualbrott. Att så är fallet framstår också som naturligt eftersom den vuxne, vid just dessa typer av brott, typiskt sett har ett intresse av att känslomässigt försöka knyta barnet till sig för att på så sätt få möjlighet att komma barnet tillräckligt nära att en övergreppssituation blir möjlig. Det rör sig således om förfaranden som, till skillnad från t.ex. flertalet våldsbrott, ofta är planerade. Visserligen kan det säkert förekomma att även andra typer av brott, såsom våldsbrott och tillgreppsbrott, kan inträffa i samband med att vuxna och barn träffas, t.ex. efter inledande kontakter genom Internet, men i dessa fall torde knappast de föregående kontakterna i samma utsträckning ha varit en del i en medveten strategi för att utföra brottet. Risken för skada bestående i andra typer av brott än sexualbrott kan därmed inte anses vara sådan att den motiverar en kriminalisering.

Enligt promemorians förslag ska det vara straffbart att ha kontakt med ett barn under 15 år om syftet med kontakten är att begå ett sexualbrott enligt 6 kap. brottsbalken mot barnet. Således förutsätts att den krimina-

liserade handlingen utförs *i syfte* att begå ett sexualbrott, dvs. med ett direkt uppsåt.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har väckt frågan om inte ett uppsåt av vilket slag som helst i stället borde räcka, då det kan vara svårt att styrka ett direkt uppsåt också i fall som framstår som klart straffvärda.

Vad regeringen föreslår innebär en kriminalisering av handlingar som i praktiken utgör en slags förberedelse till sexualbrott mot barn under 15 år. Det kan ifrågasättas om det överhuvudtaget är möjligt att konstatera att gärningen har utförts med ett likgiltighetsuppsåt i fall då det – i likhet med nu aktuella gärningar – är fråga om sådana handlingar som kan jämföras med s.k. egenförberedelse, dvs. när den som utför en förberedelsehandling själv ska utföra brottet (jfr Holmqvist m.fl., Brottsbalken, En kommentar, kap. 13–24, 23:28 om egenförberedelse). De svårigheter som *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anför när det gäller att styrka att det förelegat en brottslig avsikt bör inte heller överdrivas. Sammanfattningsvis anser regeringen att det överskjutande subjektiva rekvisitet, i likhet med promemorians förslag, bör utformas som ett krav på att den förberedande handlingen ska utföras *i syfte* att begå ett sexualbrott mot ett barn under 15 år. Det stora flertalet remissinstanser har inte heller haft något att erinra mot en sådan lösning.

Vilka gärningar bör uppsåtet kunna avse?

Vad därefter gäller frågan om vilka gärningar som det överskjutande uppsåtet bör kunna avse gör regeringen en delvis annan bedömning än promemorian. Som framgått ovan föreslås straffansvaret träffa endast sådana handlingar som riktas mot barn under 15 år. Detta medför i sin tur att endast vissa straffbestämmelser i 6 kap. brottsbalken aktualiseras, nämligen våldtäkt mot barn (4 §), sexuellt utnyttjande av barn (5 §), sexuellt övergrepp mot barn (6 §), utnyttjande av barn för sexuell posering (8 §), köp av sexuell handling av barn (9 §), sexuellt ofredande (10 §) och koppleri (12 §).

Att handlingar som syftar till att begå gärningar för vilka straff föreskrivs i bestämmelserna om våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn samt sexuellt övergrepp mot barn (4, 5 och 6 §§ brottsbalken) bör omfattas av straffansvaret framstår som självklart och behöver inte vidare utvecklas.

När det gäller kontakter med barn som syftar till att främja eller utnyttja att barnet ska utföra eller medverka i sexuell posering kan straffansvar redan enligt gällande lagstiftning (8 § – utnyttjande av barn för sexuell posering) inträda på ett förhållandevis tidigt stadium. Att låta det nu aktuella straffansvaret inkludera även handlingar som syftar till sådana gärningar skulle därför kunna medföra en viss överlappning av det straffbara området. Samtidigt visar Brås kartläggning att det förekommer att kontakter tas just i syfte att vid ett fysiskt sammanträffande med barnet utnyttja det för sexuell posering. Regeringen anser därför att den nu aktuella kriminaliseringen bör omfatta även kontakter med barn som syftar till att begå en gärning för vilken straff är föreskrivet i 8 § om utnyttjande av barn för sexuell posering.

Enligt regeringens mening saknas däremot skäl att låta straffansvaret omfatta även kontakter som syftar till att förmå ett barn att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling på sätt som anges i 9 § om köp av sexuell handling av barn. Den bestämmelsen är uttryckligen subsidiär till de tidigare bestämmelserna i 6 kap., vilka således har företräde. Det innebär att i fall då barnet är under 15 år kommer i första hand bestämmelserna om våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn och sexuellt övergrepp mot barn att bli tillämpliga, eftersom dessa gäller oavsett om gärningsmannen utlovat eller gett ersättning. Bestämmelsen om köp av sexuell handling av barn är därför i praktiken främst tillämplig i fråga om barn mellan 15 och 18 år.

Vad därefter gäller frågan om straffansvaret även bör omfatta handlingar som syftar till att begå en gärning för vilken straff är föreskrivet i 10 § om sexuellt ofredande gör regeringen följande bedömning. Det kan inte uteslutas att vuxna skulle ha för avsikt att sammanträffa med barn i syfte att blotta sig eller sexuellt ofreda barnet verbalt (andra stycket). Det är inte heller orimligt att anta att det förekommer att vuxna bestämmer träff med barn i syfte att vid ett fysiskt sammanträffande med barnet sexuellt beröra det eller förmå det att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd (första stycket). Mot den bakgrunden finns det enligt regeringen anledning att även inkludera handlingar som syftar till att begå gärningar som omfattas av bestämmelsen om sexuellt ofredande.

När det gäller handlingar som syftar till att främja eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttja att ett barn har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning (12 § – koppleri) är det regeringens uppfattning att ett sådant handlande typiskt sett inte utgör en del av den nu aktuella företeelsen. Inte heller Brås kartläggning ger stöd för att så skulle vara fallet. Straffansvaret för koppleri är dessutom utformat på ett sådant sätt att det kan inträda på ett förhållandevis tidigt stadium. Det saknas därmed skäl att låta straffansvaret omfatta handlingar som syftar till att begå sådana gärningar.

ECPAT Sverige samt *Föreningen Svenska UNICEF-kommittén* har ansett att även en avsikt att begå barnpornografibrott (16 kap. 10 a § brottsbalken) bör omfattas av straffansvaret. Regeringen instämmer härvid med promemorians bedömning att ett sådant tillägg framstår som överflödigt eftersom det kan antas att en gärning som utgör barnpornografibrott i de sammanhang som här avses i princip alltid uppfyller kriterierna även för en gärning enligt främst 8 § om utnyttjande av barn för sexuell posering.

Regeringen anser därför sammanfattningsvis att straffansvaret bör omfatta handlingar som syftar till att begå gärningar för vilka straff föreskrivs i 6 kap. 4, 5, 6, 8 eller 10 § brottsbalken.

Sveriges advokatsamfund har ifrågasatt en sådan lösning och menat att den i praktiken innebär en kriminalisering av förberedelse till brott som straffas med böter. Regeringen, som i och för sig har viss förståelse för invändningen, konstaterar att den nu aktuella kriminaliseringen måste betraktas utifrån delvis andra utgångspunkter. Det handlar om ett straffansvar som skiljer sig från straffansvaret enligt de befintliga straffbestämmelserna i 6 kap. brottsbalken. Skälet är att åtgärden är en reaktion på en företeelse som ställer nya krav och befintlig lagstiftning i anledning därav måste kompletteras för att möta dessa.

Göta hovrätt har påpekat att det enligt promemorians förslag inte uppställs något krav på att fastslå vilket sexualbrott som gärningsmannen haft för avsikt att begå samtidigt som det åsyftade sexualbrottets karaktär ska tillmätas betydelse vid påföljdsbestämningen. Enligt hovrätten kan det i stället ifrågasättas om det går att fastställa att gärningsmannen haft för avsikt att begå ett sexualbrott utan att ta ställning till vilken slags gärning denne åsyftat. När det gäller frågan vilken konkretion som bör krävas i fråga om den brottsliga avsikten kan det konstateras att det enligt det allmänna förberedelseansvaret (23 kap. 2 § brottsbalken) är tillräckligt att uppsåtet avser att brott av visst slag förr eller senare kommer till stånd. Detsamma får anses gälla även i fråga om det straffansvar som nu behandlas. Det är således vid en ansvarsbedömning nödvändigt att göra en bedömning avseende vilken gärning som åsyftas.

Rikspolisstyrelsen har, utifrån bevis- och effektivitetssynpunkt, ansett att det vore att föredra om det för straffansvar skulle räcka med att kontakten skett *i sexuellt syfte*, dvs. utan anknytning till en konkret brottsavsikt. En konstruktion som inte kräver att den brottsliga avsikten konkretiseras utöver ett konstaterande av att det funnits ett sexuellt syfte när gärningen begicks, dvs. utan att syftet kan anses omfatta en brottslig gärning eller ens någon specifik handling, riskerar att möjliggöra alltför vaga gärningspåståenden och därför leda för långt.

Den lagtekniska konstruktionen

Enligt vad som framgått ovan bör således enligt regeringens mening en kriminalisering av vuxnas kontakter med barn i sexuella syften ta sikte på sådant handlande som består i att, i syfte att mot ett barn under 15 år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 6 kap. 4, 5, 6, 8 eller 10 § brottsbalken, träffa en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidta någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd. Lagtekniskt bör detta, i likhet med vad promemorian föreslagit, åstadkommas genom att det införs en särskild straffbestämmelse med avseende på det aktuella handlandet. En majoritet av remissinstanserna har instämt i eller inte haft något att invända mot denna bedömning.

Umeå tingsrätt har dock förordat att bestämmelsen utformas som en form av förberedelse till brott. Enligt tingsrätten skulle en sådan lösning medföra ett tydligare påstående om brott, vilket bör krävas för att den misstänkte ska veta vad han har att värna sig emot. Även *JO* har invänt mot den föreslagna konstruktionen och menat att förslaget innebär att vad som i praktiken närmast kan utgöra förberedelse till vissa brott skulle komma att bestraffas som ett fullbordat självständigt brott. Enligt *JO* är det angeläget att så långt möjligt upprätthålla distinktionen mellan å ena sidan fullbordade självständiga brott som avser begångna klandervärda handlingar och å andra sidan brott som väsentligen består i att sådana handlingar förbereds.

Regeringen vill i denna del framföra följande. Förberedelse är visserligen kriminaliserat för en rad vitt skilda brottstyper. Det framstår dock som mindre lämpligt att åstadkomma den åsyftade kriminaliseringen genom ändringar i de allmänna reglerna om ansvar för förberedelse

(23 kap. 2 § brottsbalken). I likhet med vad *Åklagarmyndigheten* har framfört anser regeringen att en sådan lösning skulle innebära straffsystematiska förändringar. Att kriminalisera handlingar, som rent faktiskt avser förberedelse till brott, som självständiga brott är vidare något som förekommer såväl i brottsbalken som i annan lagstiftning. Därtill framgår av tidigare förarbeten att, i situationer där det kan finnas ett behov av att i större utsträckning än vad det nuvarande förberedelseansvaret medger straffbelägga t.ex. planering av viss allvarlig brottslig verksamhet, kriminaliseringen i så fall bör ske specifikt och inte inom ramen för det generella förberedelsebrottet. Detta eftersom det annars finns en risk för att ansvaret kan komma att omfatta även förfaranden som inte är straffvärda (prop. 2000/01:85 s. 39 och 42). Andra exempel på hur kriminalisering av förberedelse till brott kan utformas är bestämmelsen i 4 kap. 9 b § brottsbalken om förberedelse till vissa angivna brott i samma kapitel (8 § om *brytande av post- eller telehemlighet* och 9 a § om *olovlig avlyssning*) samt en liknande bestämmelse i 9 kap. 11 § andra stycket brottsbalken som särskilt reglerar förberedelse till bedrägeri i vissa fall. Regeringen bedömer att inte heller en utformning liknande dessa specialregleringar kan anses ändamålsenlig. Enligt regeringen framstår det i stället, framför allt av systematiska skäl, som lämpligast att kriminaliseringen utformas som ett självständigt brott. Det stora flertalet remissinstanser har vidare instämt i eller inte haft något att erinra mot en sådan konstruktion.

I fråga om var i brottsbalken den nu föreslagna straffbestämmelsen lämpligen bör placeras har det i promemorian övervägts en placering i 4 kap. brottsbalken med motiveringen att gärningen skulle kunna anses riktad mot barnets frihet och frid. Regeringen konstaterar att med den utformning av bestämmelsen som nu föreslås har gärningen en delvis annan och mer konkret inriktning på de sexualbrott som åsytas. Eftersom kriminaliseringen därmed på ett tydligare sätt anknyter till regleringen i 6 kap. brottsbalken framstår det som naturligt att, vilket även promemorian slutligen förordat, bestämmelsen placeras där. Med hänsyn till att den kriminaliserade gärningen uttryckligen hänvisar till vissa angivna straffbestämmelser i 6 kap. brottsbalken, nämligen 4, 5, 6, 8 och 10 §§, bör den nya straffbestämmelsen enligt regeringen placeras i anslutning till dessa (10 a §).

Vad därefter gäller frågan om hur den nya straffbestämmelsen ska rubriceras anser regeringen, i likhet med promemorian, att det uttryck – grooming eller grooming – som i varje fall i medierna kommit att användas för den aktuella företeelsen inte lämpligen kan förespråkas som svensk brottsbenämning, inte minst eftersom det saknar en vedertagen betydelse i svenska språket och inte heller närmare beskriver vilket agerande som avses. Tvärtom bör brottsbenämningen ge uttryck för vilken typ av handlande som straffbestämmelsen avser att omfatta. Enligt regeringens mening kommer detta bäst till uttryck om den brottsbenämning som promemorian föreslagit, dvs. *kontakt med barn i sexuellt syfte*, används.

Som framgått av den tidigare redovisningen riskerar barn genom det aktuella förfarandet att utsättas för sexuella övergrepp av olika svårhet. Det kan handla om allt från sexuellt ofredande till grov våldtäkt. Straffvärdet kommer därför rimligen att variera beroende på vilken gärning som gärningsmannen haft för avsikt att begå mot barnet samt hur långt framskriden planeringen har varit. Straffskalan måste därför utformas på ett sådant sätt att den ger ett tillräckligt utrymme för en nyanserad straffmätning i det enskilda fallet som medger att samtliga relevanta omständigheter kan beaktas. Mot denna bakgrund föreslår regeringen, i likhet med promemorian, som lämplig straffskala böter eller fängelse i högst ett år.

Några remissinstanser har dock invänt mot den föreslagna straffskalan. *Rikspolisstyrelsen* har förordat att maxstraffet bör vara två års fängelse för att kunna fånga straffvärdet i fall då verksamheten innefattar kontakter i större omfattning, som är väl planerade och av särskilt förslagen art. *ECPAT Sverige* har bl.a. med hänvisning till barnkonventionen ifrågasatt att böter ingår i straffskalan samt anfört att en grov form av brottet bör införas med straffmaximum två års fängelse. Om böter ändå ska ingå i straffskalan har *ECPAT Sverige* ansett att sådant straff ska förenas med vård. Även *Riksförbundet Hem och Skola* har ansett att straffet i särskilt grova fall bör kunna vara längre än ett års fängelse.

Regeringen vill i denna del anföra följande. Det måste beaktas att det rör sig om kriminalisering av gärningar på ett tidigt stadium. Detta förhållande bör också rimligen få genomslag vid utformningen av straffskalan. Den föreslagna straffbestämmelsen är dessutom avsedd att omfatta även gärningar med ett begränsat straffvärde. Mot den bakgrunden och med hänsyn till hur straffskalorna ser ut i övrigt vad gäller brotten i 6 kap. brottsbalken anser regeringen att det inte kan anses vara lämpligt att vare sig utesluta böter som påföljd eller sätta maximistraffet till två års fängelse. På motsvarande grund ser regeringen inte heller tillräckliga skäl föreligga för att tillskapa en särskild ansvarsform för grova brott. Den nu föreslagna straffskalan får anses ge ett tillräckligt utrymme för att, i enlighet med allmänna bestämmelser om straffmätning och straffvärdebedömning, beakta försvårande omständigheter (29 kap. 2 § brottsbalken). Vidare finns det i de fall påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter enligt allmänna påföljdsbestämmelser i brottsbalken förutsättningar att förena påföljden med föreskrift om t.ex. vård.

Sammanfattningsvis bör således en person som, i syfte att mot ett barn under 15 år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 6 kap. 4, 5, 6, 8 eller 10 § brottsbalken, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd, kunna dömas för *kontakt med barn i sexuellt syfte* till böter eller fängelse i högst ett år.

Riksförbundet Hem och Skola har ansett att även försök att skapa kontakt bör straffbeläggas. Enligt förbundet är syftet med handlingen lika uppenbart när en vuxen "fiskar" efter kontakter som när en kontakt uppriktats varför det bör vara straffbart. Den utformning som regeringen nu föreslår innebär, som tidigare framgått, en kriminalisering som ett självständigt brott av handlingar som i praktiken utgör en slags förberedelse

till brott. Med hänvisning till den ovan redovisade bedömningen i fråga om lämplig tidpunkt för straffansvarets inträde anser regeringen att en kriminalisering av försök till ett sådant brott skulle leda för långt.

Regeringen har för avsikt att följa upp tillämpningen av den nya straffbestämmelsen. En uppföljning ska initieras inom två år från ikraftträdandet.

Provokativa åtgärder m.m.

I promemorian utvecklas vidare vilka möjligheter polisen har att använda provocativa åtgärder. Detta gäller även i fråga om den nu aktuella brottsligheten. *Svea hovrätt, Rikspolisstyrelsen, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* samt *Sveriges advokatsamfund* har utifrån olika utgångspunkter behandlat de slutsatser som därvid redovisas i promemorian. De invändningar som har framförts går i korthet ut på att användning av provocativa åtgärder i fråga om sådana handlingar som omfattas av förslaget skulle innebära ett avsteg från rådande principer om när bevisprovokation är möjlig och även i andra avseenden vara olämplig. Regeringen konstaterar att promemorian inte innehåller något konkret förslag i denna del. Det bör dock framhållas att frågan om användning av provocativa metoder har varit föremål för diskussion i olika sammanhang. Regeringen har därför tillsatt en utredning som bl.a. ska överväga i vilken utsträckning de brottsbekämpande myndigheterna bör kunna använda sig av olika slag av provocativa åtgärder för att förmå en gärningsman att röja sig (dir. 2007:185). Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2009. Det kan tilläggas att utredningen den 23 januari 2009 har överlämnat delbetänkandet En mer rättssäker inhämtning av elektronisk kommunikation i brottsbekämpningen (SOU 2009:1). I delbetänkandet behandlas reglerna om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation inom bl.a. polisens förundersöknings- och underrättelseverksamhet, däribland möjligheterna att få tillgång till uppgifter om vem som innehar ett visst IP-nummer (abonnemangsuppgifter).

För att insatser för att bekämpa brott av det aktuella slaget ska bli effektiva och gärningar av detta slag ska kunna upptäckas och lagföras är det angeläget att polisen arbetar metodiskt och målmedvetet men självfallet inom ramarna för det tillåtna. Mot bakgrund av det pågående utredningsarbetet ser regeringen ingen anledning att nu ta vidare ställning i denna fråga.

Därutöver har *ECPAT Sverige* ansett att kravet på dubbel straffbarhet bör tas bort liksom att preskriptionstiden bör räknas från den dag då målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Regeringen kan konstatera att promemorian inte har behandlat dessa frågor. I sammanhanget kan dock nämnas att frågan om svenska domstolars behörighet att döma över brott som begåtts utomlands liksom frågan om lämplig utformning av reglerna om preskription, såvitt avser sexualbrott mot barn, behandlades och ledde till lagstiftning i samband med reformen av sexualbrottslagstiftningen den 1 april 2005 (prop. 2004/05:45 s. 119 ff.). Därtill kan läggas att regeringen i juli 2008 beslutat om direktiv till en utredning för att utvärdera 2005 års sexualbrottsreform. Syftet med utvärderingen är bl.a. att följa upp och undersöka hur bestämmelserna har fungerat i prak-

tiken. Uppdraget ska redovisas senast den 29 oktober 2010 (dir. 2008:94). Mot denna bakgrund ser regeringen ingen anledning till att aktualisera ändringar av angivet slag. Prop. 2008/09:149

6.2 Frågan om ansvarsfrihet

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 6 kap. 14 § brottsbalken om ansvarsfrihet i vissa fall utvidgas för att kunna tillämpas även i fråga om gärningar enligt den nya straffbestämmelsen. Ett nytt andra stycke införs i detta syfte i paragrafen.

Promemorians förslag överensstämmer i stort med regeringens förslag. Promemorian har dock föreslagit en annan lagteknisk lösning.

Remissinstanserna: *Sveriges advokatsamfund* har förutsett omfattande problem när det gäller tillämpningen av ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § brottsbalken. Remissinstanserna i övrigt har antingen tillstyrkt eller inte haft någon invändning mot promemorians förslag. *Riksförbundet för sexuell upplysning* har dock ansett att frågan om åldersgränser och kontakter mellan barn och unga i nära ålder ytterligare bör utredas. Enligt förbundet bör frivilliga och ömsesidiga sexuella förbindelser mellan barn och unga i nära ålder inte vara fortsatt straffbelagda.

Skälen för regeringens förslag: I promemorian anses kontakter med barn i sexuella syften även kunna ske under sådana former som aktualiserar frågan om ansvarsfrihet enligt de förutsättningar som framgår av 6 kap. 14 § brottsbalken. Enligt promemorian vore det orimligt att kriminalisera kontakter mellan två tämligen jämnåriga barn, varav den ena är strax under 15 år gammal, om det framstår som tydligt att en kommande sexuell handling mellan dem inte skulle medföra straffansvar för den äldre parten. Promemorian föreslår därför att den nämnda ansvarsfrihetsregeln även bör göras tillämplig i fråga om gärningar enligt den nu föreslagna bestämmelsen. Detta uppnås enligt promemorian genom att en hänvisning till den nya straffbestämmelsen förs in i den uppräknig av gärningar som görs i 6 kap. 14 § brottsbalken.

Sveriges advokatsamfund har i anledning av promemorians förslag framhållit att omfattande tillämpningsproblem kan förutses dock utan att närmare utveckla på vilket sätt. Därutöver har promemorians förslag inte mött någon invändning.

Den ansvarsfrihetsregel som gäller enligt 6 kap. 14 § brottsbalken – enligt vilken ansvar i vissa fall inte ska dömas ut om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet – syftar till att vid tillämpning av vissa angivna straffbestämmelser i kapitlet undvika straffrättsliga konsekvenser som kan te sig orimliga när det är fråga om frivilliga sexuella handlingar mellan två tonåringar som skiljer sig obetydligt i ålder och utveckling. Om det kan anses uppenbart att gärningen i fråga inte har inneburit något övergrepp mot barnet ska ansvar inte dömas ut. Vid denna bedömning ska beaktas om skillnaden i ålder och utveckling mellan gärningsmannen och barnet är ringa samt vilka omständigheter som i övrigt föreligger. Ett typexempel som kan föranleda straffrihet är när en 14-åring och en 16-åring som har en nära och god relation till varandra deltar i en ömsesidig och helt frivillig sexuell handling. I sådana

fall har det inte har ansetts motiverat att ingripa straffrättsligt (se prop. 2004/05:45 s. 152).

I likhet med promemorian anser regeringen att ansvar bör uteslutas i fall som avser kontakter mellan jämnåriga barn där omständigheterna är sådana att det framstår som uppenbart att en kommande sexuell handling mellan dem inte skulle medföra straffansvar för den äldre parten enligt den nu gällande ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § brottsbalken. Regeringen anser därför att nämnda regel även bör omfatta gärningar enligt den nu föreslagna straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuell syfte.

Ansvarsfrihet för kontakter med barn i sexuella syften bör endast komma i fråga beträffande kontakter som syftat till sådana gärningar som enligt 6 kap. 14 § brottsbalken undantagits från straffansvar. För att kunna tillämpa den gällande ansvarsfrihetsregeln även i fråga om nu aktuella gärningar anser regeringen som bästa lösning att bestämmelsen i 14 § tillförs ett nytt andra stycke.

Sålunda anser regeringen enligt ett nytt andra stycke i 14 § att den ska vara fri från ansvar som har begått en gärning enligt den nu föreslagna straffbestämmelsen om den har syftat till en sådan gärning som anges i första stycket och som, om den hade fullbordats, enligt vad som anges där uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet.

Riksförbundet för sexuell upplysning har efterlyst att frågan om betydelsen av ålder vid sexuella kontakter mellan jämnåriga barn och unga ytterligare bör utredas med hänsyn till att det finns oklarheter i fråga om vad den sexuella självbestämmanderätten innebär i dessa fall. Förbundet har vidare, som det får förstås, ansett att det finns ett generellt behov av att utreda och förtydliga frågan om sexuell självbestämmanderätt och ålder. Regeringen vill här framhålla att frågan om den sexuella självbestämmanderätten och vad den närmare innebär behandlades i förarbetena till 2005 års sexualbrottsreform (se prop. 2004/05:45 t.ex. s. 21 f., 99 ff. och 115 ff.). Frågan om lämplig åldersgräns för den sexuella självbestämmanderätten behandlades också i det betänkande som låg till grund för det arbetet (SOU 2001:14, s. 111 ff.). I övrigt gäller att frågan ligger utanför vad som är föremål för beredning inom ramen för detta ärende. Det kan tilläggas att den utvärdering av 2005 års sexualbrottsreform som regeringen tillsatt (dir. 2008:94) särskilt ska fokusera på de särskilda straffbestämmelserna om sexualbrott mot barn samt hur tillämpningen i dessa hänseenden har fallit ut. Regeringen kan mot denna bakgrund inte se att det finns behov av eller förutsättningar för att nu behandla frågan vidare.

7 Förebyggande åtgärder m.m.

Regeringens bedömning: Många åtgärder har redan vidtagits eller planeras för att förebygga att barn far illa genom vuxnas kontakter med dem i sexuella syften. Skolan har en viktig roll i detta arbete. En annan viktig del är Internetbranschens självreglerande arbete. Polisens brottsbekämpande arbete är också av stor betydelse.

Promemorians bedömning överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian anförs dock även att det inom skolväsendet kan finnas anledning att beakta frågor om faror och risker med barns och ungas Internetanvändande vid kommande revideringar av läro- och kursplaner. Vidare finns det enligt promemorian skäl att överväga att inrätta en särskild enhet inom polisen med uppgift att bl.a. samla och sprida erfarenheter och kunskaper, att utifrån dessa se över behovet av och utarbeta förslag till lagstiftning eller andra strategier samt ta emot och vidarebefordra anmälningar och förfrågningar m.m. till t.ex. socialtjänsten.

Remissinstanserna: De remissinstanser som berört frågor om skolans roll för kunskaps- och informationsspridning respektive Internetbranschens insatser har samtliga förhållit sig i huvudsak positiva till promemorians överväganden och slutsatser. Några remissinstanser, bl.a. *Medierådet*, har förespråkat mer kraftfulla åtgärder, t.ex. genomförandet av en massiv informationskampanj. Några remissinstanser, bl.a. *Riksförbundet för sexuell upplysning*, har anfört att företag som tillhandahåller tjänster på Internet för barn bör åläggas ett större ansvar. När det gäller frågan om inrättande av en särskild enhet inom polisen är remissutfallet mer splittrat. *Åklagarmyndigheten* och *Brottsoffermyndigheten* samt bl.a. *ECPAT Sverige* och *Rädda Barnen* delar promemorians bedömning. *Socialstyrelsen* pekar på faran med överlappande ansvarsområden om särskilda myndigheter eller centrala specialorgan inrättas för varje nytt problemområde. *Rikspolisstyrelsen* anför att vissa av de uppgifter som i promemorian föreslås hänförs till den särskilda enheten redan i dag utförs av Rikskriminalpolisens IT-brottssektion. Andra åtgärder som föreslås är svårare att hänföra till polisens verksamhetsområde, t.ex. att samla och sprida erfarenheter från bl.a. barnpsykiatrien samt att ta emot och vidarebefordra anmälningar till socialtjänsten m.fl.

Skälen för regeringens bedömning

Skolans betydelse för det förebyggande arbetet

I promemorian pekas bl.a. på betydelsen av insatser för att få barn medvetna om de risker som är förknippade med att knyta kontakter genom Internet och att det kan finnas anledning att beakta frågan vid kommande revideringar av läro- och kursplaner inom skolväsendet.

Skolan är en av flera aktörer som arbetar med att nå barn med information och kunskap om de faror och risker som är förknippade med Internetanvändande, t.ex. om vuxna som söker kontakt med barn i sexuella syften. Inom skolan finns också en medvetenhet om problemet. Många skolor arbetar redan aktivt med frågan, bl.a. genom att informera och utbilda lärare om säker Internetanvändning.

Nedan lämnas, utöver en kort beskrivning av de nationella styrdokumenterna för skolväsendet, en redogörelse för delar av de insatser som vidtagits och planeras på området.

I läroplaner och kursplaner betonas bl.a. skolans ansvar för att uppmärksamma hälsa och livsstilsfrågor. Skolan har också ett ansvar att ge eleverna förutsättningar för att kunna hantera svåra situationer i livet. Sex- och samlevnadsundervisningen, som i första hand tas upp i kurspla-

nera för de samhällsorienterande ämnena och i ämnet biologi, ska huvudsakligen ge eleverna goda kunskaper om sexuell och reproduktiv hälsa samt ge möjlighet till diskussion om attityder, normer och värderingar när det gäller t.ex. användning av preventivmedel, sexuell läggning och att uttrycka kärlek. Jämställdhetsfrågor tillmäts stor betydelse. I kursplanen för de samhällsorienterande ämnena anges vidare bl.a. att skolan ska sträva efter att eleven utvecklar sin förmåga att använda olika informationskällor och ett kritiskt förhållningssätt till dessa samt att de genom att orientera sig i olika informationsmiljöer och använda sig av olika informationskällor ska få insyn i de möjligheter och problem som IT-samhället medför.

I sammanhanget kan nämnas att Statens skolverk fått i uppdrag att planera och genomföra insatser i syfte att främja jämställdhet i bl.a. grundskolan. Uppdraget avser bl.a. att erbjuda skolpersonal fortbildning i sex- och samlevnadsundervisning. Fortbildningen ska bl.a. ge kunskap om hur sådana komplexa frågeställningar som sexuellt utnyttjande, sexuellt våld och sexuell exploatering, innefattande sådan exploatering som sker i nya digitala medier, kan diskuteras med elever ur ett jämställdhets- och rättighetsperspektiv. Uppdraget ska slutrapporteras senast den 31 december 2010. Därutöver har verket också fått i uppdrag att främja användningen av informations- och kommunikationsteknik (IKT). I uppdraget ingår bl.a. att det ska verka för en säker användning av IKT, skydd av den personliga integriteten och andra integritetsaspekter samt för en diskussion om ett kritiskt förhållningssätt till den information som tillgängliggörs genom Internetbaserade verktyg och tjänster. Verket ska också bedöma verksamheternas utvecklingsbehov och inkomma med denna bedömning senast den 1 september 2009.

I december 2008 överlämnade Utredningen om en ny lärarutbildningen slutbetänkandet En hållbar lärarutbildning till regeringen (SOU 2008:109). I utredningen rekommenderas bl.a. att det inom samtliga lärarutbildningar undersöks hur IT på lämpligaste sätt kan integreras i utbildningen för att ge de blivande lärarna den IT-kompetens som läraryrket kräver. Utredaren pekar bl.a. på att den sociala dimensionen av IT är viktig att fokusera på i lärarutbildningen. Sådant som medias roll och olika förhållningssätt gentemot media, frågor om säkerhet, integritet och etik måste enligt utredaren tas upp (s. 371 f.). Betänkandet bereds för närvarande inom Utbildningsdepartementet.

Vidare kan nämnas att Statens skolverk sedan ett antal år tillbaka driver webbplatsen Kolla källan! Där erbjuds information och fortbildningsmaterial kring frågor om en säkrare Internetanvändning som riktas till såväl barn som föräldrar. På webbplatsen finns också länkar till andra viktiga webbplatser om säkerhet på Internet. Som framgår i det följande har även andra myndigheter samt organisationer tagit fram olika former av material och undervisningsstöd avsedda att användas bl.a. i skolornas verksamhet på området.

Information och handledning

Medierådet, som är regeringens expertorgan i frågor om barns och ungas mediesituation och mediepåverkan och som bl.a. arbetar med att minska

riskerna för skadlig mediepåverkan på barn, driver sedan år 2005 kampanjen ”Det unga Internet” med ekonomiskt stöd från Europeiska kommissionens handlingsprogram Safer Internet Plus. Syftet med kampanjen är bl.a. att öka medvetenheten och uppmuntra till dialog mellan barn och vuxna om säkert användande av Internet och visa på mediets fördelar, utveckla och sprida verktyg och metoder för en säkrare användning av Internet, stödja kunskap om Internet och källkritik samt lära barn att hantera nya medier på ett ansvarsfullt sätt. I kampanjen sprids kunskap om ungas användning av Internet till föräldrar, lärare, förskollärare, skolledare, fritidsledare och andra som arbetar med barn och ungdomar. Inom ramen för kampanjen har Medierådet under senare år arrangerat ett stort antal seminariedagar runtom i Sverige för lärare, skolledare, socialtjänst och elevhälsovård. Ett nätverk av regionala informatörer har byggts upp och kommer att fortsätta informationsarbetet på regional nivå. Kampanjen distribuerar även utbildningsmaterial som ska kunna användas i skolundervisningen. Medierådet har också i samarbete med Myndigheten för skolutveckling (numera Statens skolverk) och mjukvaruföretaget Microsoft tagit fram skolmaterialet Livstid som är riktat till årskurs 6 till 9. Materialet innehåller underlag för övningar och diskussioner i frågor såsom trygghet och säkerhet, integritet och personligt ansvar på Internet. Ambitionen är att skolorna med hjälp av materialet ska kunna skapa en medvetenhet hos barn och ungdomar. Dessutom genomför regeringen under 2008–2010 särskilda insatser för att stärka barn och unga som framtidens mediekonsument. Insatserna syftar till att skapa ökad kunskap och förståelse av den roll Internet och andra interaktiva medier spelar för barns och ungas vardag och kommer att rikta sig till vuxna och barn. Medierådet får i uppdrag att genomföra satsningen och tillförs sammanlagt två miljoner kronor för detta under perioden.

Vidare har Brottsförebyggande rådet (Brå) på regeringens uppdrag i samråd med Jämställdhetsombudsmannen tagit fram ett handledningsmaterial som riktar sig till unga i syfte att belysa frågor kring sexualbrott, sexuella trakasserier, sexuell integritet och självbestämmande m.m. Handledningen Var går gränsen? innehåller faktatexter, frågeställningar och övningar för ämnesövergripande temaundervisning kring frågorna. Ett av de specialteman som behandlas i handledningen är sexualbrott genom Internet innefattande vuxnas kontakter med barn i sexuella syften. Handledningen ska kunna användas från årskurs 7 i grundskolan.

I sammanhanget bör även nämnas att Rädna Barnen bedriver en nationell utbildningsinsats kallad Private Property om barns och ungdomars utsatthet på Internet. Målgrupp för projektet är lärare, föräldrar och elever. Under våren 2009 genomförs en landsomfattande satsning med föreläsningar för lärare, föräldrar och elever i årskurs 4–9. Målet med föreläsningarna är att visa på problem och risker med Internet och lägga grunden till en värdediskussion som förstärker respekten och integriteten mellan ungdomarna.

Även ECPAT Sverige har producerat utbildningsmaterial om säkert surfande och chattande avsett för föräldrar, lärare, barn och ungdomar.

Vidare kan nämnas att regeringen i september 2008 gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra insatser i syfte att främja det generella förebyggande arbetet mot sexuell exploatering av barn och ungdomar mellan 13 och 25 år, genom Internet och andra interaktiva medier. I upp-

draget ingår att genomföra en studie bland målgruppen för att öka kunskapen om deras attityder till och erfarenheter av exponering av sexuell natur och sexuellt utnyttjande framför allt genom Internet och andra interaktiva medier. Med utgångspunkt i studien ska Ungdomsstyrelsen därefter i samråd med Medierådet utarbeta ett metodmaterial som kan användas i det förebyggande arbetet med barn och ungdomar, samt genomföra utbildningsinsatser för att öka kunskapen i dessa frågor hos personer som arbetar med ungdomar, t.ex. anställda inom fritidsverksamhet, socialtjänst, skola och andra relevanta kommunala verksamheter. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 december 2010.

Att öka barns medvetenhet

Att öka barns medvetenhet om och förmåga att identifiera faror på bl.a. Internet är i praktiken den kanske viktigaste förebyggande åtgärden på området. Bara om barn utrustas med tillräckliga insikter och färdigheter samt en beredskap för företeelsen att vuxna försöker kontakta dem i sexuella syften kan de i praktiken skyddas mot att fara illa i sådana situationer. Huvudansvaret för detta måste i första hand anses vila på föräldrarna. En stor del av de oönskade kontakterna torde ske när barn använder Internet i hemmiljön. Det är därför en rimlig utgångspunkt att föräldrarna ytterst har ansvaret för hur deras barn använder Internet.

I arbetet med att rusta barnen mot företeelsen har även skolan en viktig roll. Det är i skolan som förutsättningarna är störst att nå så många barn som möjligt med upplysning samtidigt som skolan har en naturlig roll genom arbetet med att ge barn och ungdomar nödvändiga färdigheter i såväl säker IT-användning som kritiskt tänkande.

Som redovisats i det föregående bedrivs redan sådan verksamhet i skolorna samtidigt som informations-, kunskaps- och fortbildningsinsatser stimuleras från flera olika håll. Insatserna bedrivs såväl genom särskilda uppdrag från regeringen som på myndigheters och organisationers egna initiativ. Frivilligorganisationernas insatser framstår här som mycket betydelsefulla, inte minst genom deras förmåga att nå fram till barn och vuxna med information.

Stimulans av Internetbranschens självreglering

I promemorian anförs att det är angeläget att Internetbranschens aktörer uppmantras av staten att förfina och utveckla sina metoder för att förebygga och hindra att barn utsätts för risker och brott vid användandet av de tjänster som branschen tillhandahåller. I promemorian görs samtidigt bedömningen att tvingande lagstiftning om en skyldighet för aktörer att övervaka och stoppa kommunikation inte är en lämplig väg.

Ända sedan Internet blev tillgängligt för en bredare allmänhet har dess användning för brottslig verksamhet uppmärksammats. Det straffrättsliga ansvaret för gärningar begångna genom Internet skiljer sig i princip inte från vad som gäller om brottet begås på något annat sätt. Det är med andra ord den som begår gärningen som också har att svara för den.

I vissa fall kan dock även andra än den faktiske uppgiftslämnaren hållas ansvariga t.ex. i fall då den aktuella gärningen omfattas av lagen

(1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor. Enligt denna uppställs krav på att den som tillhandahåller en elektronisk anslagstavla i rimlig omfattning ska ha uppsikt över tjänsten och ta bort bl.a. meddelande som till sitt innehåll uppenbart är sådant som avses i 16 kap. 10 a § brottsbalken om barnpornografibrott. Skyldigheterna är straffsanktionerade. Med elektronisk anslagstavla menas en tjänst för förmedling av meddelanden som tillåter att användaren både själv lämnar meddelanden och tar del av andras meddelanden.

Även om det straffrättsliga ansvaret för brottsliga gärningar som begås genom Internet endast i begränsad utsträckning omfattar andra än den verkliga uppgiftslämnaren har flera aktörer inom Internetbranschen på frivillig väg tagit initiativ för att på olika sätt förebygga och beivra att brott och andra oönskade beteenden förekommer inom ramen för de tjänster som de tillhandahåller.

Ett sådant initiativ är det arbete som bedrivs av branschorganisationen för innehålls- och tjänsteleverantörer på Internet, BitoS. BitoS arbetar bl.a. med etiska frågor i syfte att stärka förtroendet för Internet och samarbetar kontinuerligt med bl.a. Medierådet i frågor kring etik och säkerhet på Internet. I samråd med ett stort antal branschaktörer har BitoS tagit fram etiska riktlinjer som syftar till att hemsidor ska hålla en hög kvalitet för besökare och annonsörer. Medlemsföretag som följer riktlinjerna har möjlighet att bli certifierade och får då rätt att använda logotypen certifierad sajt. För certifiering krävs bl.a. att medlemsföretaget har en genväg för anmälningar av trakasserier och anstötliga inlägg. Därutöver kan även nämnas att många företag som tillhandahåller forum och chatt och som vänder sig till barn och ungdomar uppställer olika former av regler för användningen av tjänsten. Många har också någon form av knapp med möjlighet för användaren att anmäla olämpliga beteenden till en webbansvarig. De företag som driver större nätmötesplatser har i regel en strukturerad verksamhet för övervakning av sitt forum eller sin chatt.

Ett annat exempel är det s.k. Blockeringsprojektet, ett samarbete mellan Rikskriminalpolisen och ett antal Internetleverantörer (ISP) med syfte att hindra spridningen av dokumenterade sexuella övergrepp mot barn. Samarbetet går ut på att blockera Internetanvändares tillgång till sidor som polisen har definierat som innehållande barnpornografi. Ett liknande samarbete bedrivs mellan Rikskriminalpolisen och företaget Picsearch som utvecklar Internetsökmotorer med syfte att förhindra sökträffar till sådana sidor som definierats innehålla barnpornografi. Dessa samarbeten har tillkommit utifrån Internetbranschens behov av underlag för självreglering.

Därutöver bör särskilt framhållas att Medierådet enligt sina direktiv bl.a. har i uppgift att genom konstruktiva och kontinuerliga kontakter driva på mediebranschernas självreglerande arbete för att skydda barn och unga från skadlig mediepåverkan. Medierådet ska ha kunskap att agera i bl.a. frågor om utvecklingen av olika metoder för självreglering, bidra med fakta om barns och ungas medieanvändning och mediepåverkan, samt ta initiativ för att tydligt minska riskerna för skadlig påverkan (dir. 2003:75). Verksamheten inkluderar interaktiva medier såväl på Internet som i andra former.

Enligt regeringens mening är ett självreglerande arbete inom Internetbranschen helt nödvändigt eftersom det i praktiken är omöjligt och inte

heller önskvärt för de polisiära myndigheterna att bedriva verksamhet för övervakning av alla tänkbara forum för kontakter med barn. Det finns dock, i likhet med vad som anförts i promemorian, skäl att fortlöpande se över behovet av ytterligare förbättringar och initiativ på området. Ett sådant uppdrag har därför som framgått redan getts till Medierådet genom dess direktiv. Vidare instämmer regeringen i vad som anförts i promemorian om att det inte är lämpligt att genom tvingande lagstiftning ålägga branschens aktörer ett ansvar att övervaka och stoppa sådan kommunikation som kan misstänkas syfta till att vuxna lär känna barn i brottsliga syften.

Samlad hantering av kunskap och erfarenheter

I promemorian anförts att det finns skäl att överväga att inrätta en särskild enhet inom polisen med uppgift att bl.a. samla och sprida erfarenheter och kunskaper från t.ex. rättsväsendet, barnpsykiatri, kriminalvården, barnrättsorganisationer och tjänsteleverantörer på Internet, att utifrån dessa kunskaper se över behovet av och utarbeta förslag till lagstiftning eller andra strategier, att ge stöd och råd i och samordna brottsutredningar samt att ta emot och vidarebefordra anmälningar och förfrågningar m.m. till t.ex. socialtjänsten.

Rikskriminalpolisens IT-brottssektion

Inom Rikskriminalpolisens IT-brottssektion, gruppen mot sexuella övergrepp mot barn och barnpornografi, bedrivs särskild verksamhet mot vuxnas kontakter med barn i sexuella syften genom Internet. Gruppen har det nationella ansvaret för underrättelser om sådan brottslighet. Gruppens arbete är i första hand av underrättelsekaraktär även om det också finns tydliga inslag av brottsförebyggande och samordnande verksamhet. Gruppen får stöd från sektionens Internetspaningsgrupp och IT-forensiska grupp.

I gruppens arbete ingår bl.a. att ta emot tips och underrättelser om aktiva kontaktsökande vuxna och att bearbeta dessa. Relevanta tips följs upp. Vidare ingår också att identifiera barn och förövare med utgångspunkt från tillgängligt bildmaterial. Gruppen samordnar också operativa insatser mot brottsmisstänkta personer i Sverige. Vissa operativa aktiviteter bedrivs därvid också mot högfrekventa vuxna kontaktsökande. Därutöver bedriver gruppen utbildningsverksamhet för och kunskapsspridning till personer inom den lokala polisorganisationen som arbetar med övergrepp mot barn och barnpornografi. Den bedriver också en aktiv kontaktskapande verksamhet bl.a. mot de företag som erbjuder större innehållstjänster i Sverige. Det samarbetet är framgångsrikt bl.a. på så sätt att dessa företag regelmässigt anmäler till Rikskriminalpolisen sådana misstänkta kontakter mellan vuxna och barn som företagen upptäcker vid övervakningen av sina nätmötesplatser.

I sammanhanget kan också nämnas att ett brett nordiskt polissamarbete inlemts som syftar till en effektivare brottsbekämpning av bl.a. brott som begås mot barn i Internetmiljö. Bland annat bildades i maj 2008 ett nordiskt IT-efterforskningsforum med fem underarbetsgrupper med representanter från Sverige, Danmark, Norge och Finland. Tre av undergrupperna arbetar med frågor som direkt eller indirekt har bäring på Internetrelaterade övergrepp mot barn. En grupp arbetar med den s.k. nordiska distributionsservern, en funktion som är tänkt att utgöra ett nordiskt digitalt referensbibliotek för övergreppsmaterial. En annan grupp utvecklar metoder och teknik för undersökning av mobiltelefoner. Enligt polisen använder sig vuxna som söker kontakt med barn i sexuella syften ofta av mobiltelefoner för att hålla igång sina aktiviteter med barn och ungdomar. En tredje grupp arbetar med inrättande av en virtuell polisstation. Rapporter med konkreta åtgärdsförslag från dessa grupper ska presenteras i maj 2009.

Att samla och sprida kunskap

Brå genomför sedan år 1999 återkommande en stor frågeundersökning riktad till ett representativt urval av svenska skolungdomar i grundskolans årskurs 9 (se även avsnitt 4.2). Eleverna får anonymt svara på frågor om deras erfarenheter inom en rad olika områden, bland annat egen brottsaktivitet och utsatthet för brott. I den senaste undersökningen som genomfördes i slutet av 2008 ställdes frågor med syfte att fånga upp ungdomarnas erfarenheter av sexuella kontakter från vuxna, bl.a. genom Internet. Bland annat ställdes frågor om den unge råkat ut för att någon genom Internet försökt få honom eller henne att "sexprata" eller göra något sexuellt samt om den unge haft Internetkontakt av sexuell karaktär med en person som den unge tror eller vet är minst fem år äldre.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset redovisade i januari 2009 ett regeringsuppdrag som gick ut på att bl.a. sammanställa den kunskap som finns inom myndigheter, organisationer och företag om sexuell exploatering av barn samt lämna förslag på hur ett samlat ansvar för att hålla den uppdaterad och tillgänglig, ska organiseras. Allmänna Barnhuset har i sin redovisning av uppdraget föreslagit att ett särskilt kunskapscentrum ska inrättas vilket som sin huvudsakliga uppgift ska sprida och implementera kunskap om sexuell exploatering av barn till berörda yrkesgrupper inom t.ex. polis, socialtjänst, skola, barn- och ungdomspsykiatri m.fl. Därutöver föreslås kunskapscentrumet få i uppgift att bl.a. samordna och stödja forskning och utvärdering på området, tillhandahålla rådgivning till professionella och att bilda nätverk och samarbeta med relevanta aktörer, särskilt frivilligorganisationer. Organisatoriskt föreslås ett sådant kunskapscentrum antingen inrättas som en kommitté under Regeringskansliet eller som en fristående enhet direkt underställd styrelsen för Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Uppdraget föreslås begränsat till fem år. Förslaget från Allmänna Barnhuset bereds inom Socialdepartementet.

Vidare kan också nämnas att regeringen i mars 2008 i skrivelsen Barnpolitiken – en politik för barnets rättigheter (skr. 2007/08:111 s. 31) aviserade att den avser att ge en lämplig aktör i uppdrag att undersöka vil-

ken kunskap och erfarenhet personal inom exempelvis hälso- och sjukvården, socialtjänsten, skolan och polisen har av de risker för psykisk ohälsa som är förknippade med barns användning av nya medier. Syftet är att bl.a. ta fram och sprida goda exempel, identifiera behov av ytterligare kunskap samt behov av samsyn och samarbete inom området. Frågan om uppdraget bereds för närvarande inom Socialdepartementet.

Även regionala projekt förekommer för att bl.a. öka kunskapen om barns utsatthet på Internet och deras psykiska hälsa. Ett sådant exempel är det s.k. Onlineprojektet inom Landstinget i Östergötland (BUP Elefanten). Det treåriga projektet som finansierats av World Childhood Foundation och TeliaSonera, avslutades i december 2008. Tanken med projektet har varit att fördjupa kunskapen om barn som utsatts för sexuella kränkningar genom Internet och att utveckla bättre behandlingsmetoder för de drabbade barnen. I projektet har bl.a. kunskaper och erfarenheter samlats via personer som genom sin profession kommer i kontakt med utsatta barn. Barn som blivit utsatta har getts stöd och behandling efter behov.

En nationell samordning

Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften tas ofta genom Internet och är inte begränsade till kontakter mellan personer på samma ort eller ens i samma län. För att denna typ av brottslighet – vare sig det rör sig om fullbordade övergrepp eller sådana gärningar som nu föreslås bli kriminaliserade – ska kunna förebyggas och bekämpas effektivt är därför god samordning inom polisväsendet och ett väl fungerande samarbete med andra berörda aktörer, såväl myndigheter och organisationer som företag som bedriver verksamhet på Internet, en förutsättning. Dessutom förutsätter ett effektivt polisiärt arbete en kraftsamling av kompetens på området. En nationell samordning framstår därför enligt regeringens mening som nödvändig.

Som beskrivits ovan bedrivs redan en centraliserad verksamhet inom Rikskriminalpolisen för bl.a. underrättelser och samordning avseende sådana brott som innefattar kontakter mellan vuxna och barn genom Internet där den vuxne har ett sexuellt syfte. Där finns också samlad kompetens om brottstypen som förmedlas och sprids till länspolismyndigheterna bl.a. genom utbildningsinsatser. Dessutom har Rikskriminalpolisen ett upparbetat samarbete med andra aktörer, bl.a. tjänsteleverantörer på Internet.

Den verksamhet som beskrivs i promemorian är dock av ett mer vidsträckt slag och omfattar också sådant som att samla och sprida kunskaper och erfarenheter från t.ex. barnpsykiatri samtidigt som den är tänkt att vara begränsad till vuxnas kontakter med barn i sexuella syften. Som *Socialstyrelsen* har anfört kan det finnas en fara för överlappande ansvarsområden om särskilda myndigheter eller centrala specialistorgan inrättas när ett nytt problemområde uppmärksammas. Dessutom finns en risk för att värdefulla kunskaper och erfarenheter förloras om en sådan centralisering sker. Vidare kan, i likhet med vad *Rikspolisstyrelsen* anfört, en del av de uppgifter som föreslås ligga på en sådan enhet vara svåra att hänföra till polisiär verksamhet. I det föregående har redovisats exempel på sådan icke polisiär verksamhet på området som bedrivs av

andra myndigheter och organisationer. Det framstår som lämpligare att sådana insatser i allmänhet utförs av andra aktörer än polisen.

Det är i övrigt en uppgift för Rikspolisstyrelsen och övriga myndigheter inom polisväsendet att besluta om organisation och resursanvändning för att det polisiära arbetet med att bekämpa sexuella övergrepp genom Internet ska kunna bedrivas på bästa sätt.

Mot denna bakgrund ser regeringen ingen anledning att vidta åtgärder för att inrätta en särskild enhet inom polisen.

8 Ikraftträdande

Regeringens förslag: Den nya lagen träder i kraft den 1 juli 2009. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Promemorians förslag: I promemorian har föreslagits att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2008. Några särskilda övergångsbestämmelser har inte ansetts krävas.

Remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft någon invändning mot förslaget. *Riksförbundet Hem och Skola* har dock ansett att lagen ska införas skyndsamt och tidigare än enligt förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Den nya straffbestämmelsen bör träda i kraft så snart som möjligt. En lämplig tidpunkt för ikraftträdande av den föreslagna lagstiftningen är därför den 1 juli 2009. Det krävs inga särskilda övergångsbestämmelser. Enligt 5 § brottbalkens promulgationslag får nya straffrättsliga regler inte ges retroaktiv verkan till den tilltalades nackdel.

9 Kostnader

Förslaget innehåller en ny straffbestämmelse som innebär att det kriminaliserade området utvidgas något. Det är rimligt att anta att den nykriminalisering som föreslås kommer att föranleda anmälning och lagföring av nya fall och således en viss om än begränsad måltillströmning. Förslaget kan dock inte anses medföra annat än en marginell ökning av arbetsbelastningen för polis, åklagare och domstolar. Inte heller kriminalvården kan antas drabbas av någon märkbar kostnadsökning.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att genomförandet av den föreslagna lagstiftningen inte kommer att medföra annat än marginellt ökade kostnader för rättsväsendet. Dessa ska finansieras inom myndigheternas befintliga anslag.

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

6 kap.**10 a §**

Den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 4, 5, 6, 8 eller 10 §, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd, döms för *kontakt med barn i sexuellt syfte* till böter eller fängelse i högst ett år.

Paragrafen och brottsrubriceringen är nya. I bestämmelsen föreskrivs straffansvar för vuxnas och andra straffmyndiga personers kontakter med barn under 15 år som syftar till att möjliggöra sexuella övergrepp vid ett fysiskt sammanträffande med barnet. Bestämmelsen är teknikneutral. Det innebär att såväl sådana kontakter som sker t.ex. i samband med fritidsaktiviteter eller familjeumgänge som kontakter som sker genom Internet, telefon eller på annat sätt faller under bestämmelsen. De allmänna övervägandena finns i avsnitt 6.1. Bestämmelsen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

En förutsättning för straffansvar är att kontakterna har inneburit att en överenskommelse om ett sammanträffande har träffats med barnet. Det saknar betydelse om överenskommelsen har kommit till stånd på initiativ av barnet eller gärningsmannen. Begreppet överenskommelse ska inte förstås som innebärande ett krav på att ett formellt avtal ska ha träffats. För straffansvar ska det i stället vara tillräckligt att det är fråga om en gemensam viljeinriktning, som kan vara helt informell, om att mötas på viss tid och plats. Redan att gärningsmannen fått ett barn att t.ex. bekräfta att han eller hon är ensam hemma en viss kväll och det var underförstått att gärningsmannen då skulle besöka barnet, skulle i det enskilda fallet kunna vara tillräckligt för att uppfylla kravet.

Gärningsmannens syfte med att träffa en överenskommelse om ett sammanträffande ska vara att begå vissa gärningar enligt 6 kap. brottsbalken mot barnet. De straffbestämmelser som avses är våldtäkt mot barn (4 §), sexuellt utnyttjande av barn (5 §), sexuellt övergrepp mot barn (6 §), utnyttjande av barn för sexuell posering (8 §) eller sexuellt ofredande (10 §). Om något sådant syfte inte föreligger när överenskommelsen träffas kan ansvar enligt bestämmelsen inte komma i fråga. Beträffande syftet förutsätts direkt uppsåt. Det är fråga om ett s.k. överskjutande uppsåt. Det innebär, förutsatt att övriga förutsättningar är uppfyllda, att brottet fullbordas fastän något sexualbrott inte kommit till stånd. Bedömningen av om ett brottsligt syfte har förelegat får göras utifrån en helhetsbedömning. Vid en sådan bedömning kan t.ex. sådana omständigheter som den avtalade mötesplatsen, parternas relation till varandra, ålderskillnaden mellan dem, hur de har kommit i kontakt med varandra och innehållet i den föregående kommunikationen, vara av betydelse. Andra omständigheter kan också vara av betydelse.

För straffansvar förutsätts därutöver att gärningsmannen efter det att en överenskommelse om ett sammanträffande har träffats ”vidtar någon

åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd”. Med uttrycket åsyftas konkreta handlingar som bekräftar att gärningsmannen står fast vid att gå vidare i den handlingsprogress som syftar till att genom ett sammanträffande möjliggöra ett sexuellt övergrepp. Bestämmelsen uttrycker i denna del en objektiv norm. Det är alltså för straffansvar tillräckligt att en objektiv bedömning ger vid handen att åtgärden typiskt sett är av ett sådant slag att den får anses främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd. Vilka åtgärder som uppfyller det angivna kriteriet får bedömas utifrån samtliga omständigheter. Som exempel på åtgärder som kan omfattas av uttrycket kan nämnas att vid förnyade kontakter med barnet utsätta det för påtryckningar att stå fast vid överenskommelsen och att komma till mötesplatsen eller att lämna instruktioner till barnet om färdstätt, tidtabeller osv. Ett liknande exempel kan vara att gärningsmannen ombesörjer barnets resa till mötesplatsen t.ex. genom att betala en biljett åt barnet. Vidare kan det handla om att gärningsmannen ordnar tillfälligt boende genom att t.ex. boka ett hotellrum i anslutning till mötesplatsen vid tiden för det överenskomna sammanträffandet eller vidtar andra förberedande åtgärder som t.ex. att hyra en bil för att kunna ta sig till mötesplatsen vid överenskommen tidpunkt. Mer uppenbara fall kan avse situationer där gärningsmannen påbörjat sin resa till mötesplatsen och naturligtvis också när han eller hon kommit fram dit. Även i fall då t.ex. gärningsmannen och barnet träffat en överenskommelse om att träffas hemma hos gärningsmannen får denne genom att befinna sig i sitt hem på utsatt tid anses ha vidtagit en sådan åtgärd som krävs för att uppfylla det angivna kriteriet.

Att den ytterligare åtgärden ska vidtas efter den träffade överenskommelsen innebär inte att åtgärden måste vidtas vid ett annat tillfälle, utan även sådana åtgärder som vidtas nära nog samtidigt som eller i nära anslutning till att överenskommelsen träffas omfattas. Om en sådan åtgärd däremot vidtas innan överenskommelsen träffas medför det inte att straffansvaret inträder i och med att överenskommelsen träffas. I ett sådant fall inträder i stället straffansvar först när någon ytterligare åtgärd därefter vidtas.

Kravet på den ytterligare åtgärden innebär att den vuxne får en möjlighet att, innan åtgärden vidtagits, träda tillbaka från den träffade överenskommelsen. Att gärningsmannen däremot, efter det att den ytterligare åtgärden vidtagits, avbryter sina planer ger inte honom eller henne någon möjlighet att undvika straffansvar. Det förhållandet kan i stället beroende på omständigheterna i det enskilda fallet beaktas vid straffmätningen (se 29 kap. 5 § brottsbalken).

För straffansvar krävs att barnet inte har uppnått 15 års ålder och att den vuxne insett eller – i enlighet med 6 kap. 13 § brottsbalken – haft skäligen anledning att anta detta. Så kan t.ex. vara fallet om barnet visserligen har uppgett sig vara äldre än 15 år men samtidigt lämnar uppgifter om sin skolgång, sin familj eller annat som talar för att han eller hon är yngre.

Straffskalan för kontakt med barn i sexuellt syfte är böter eller fängelse i högst ett år.

I de fall gärningsmannens handlande lett till att han eller hon fullbordat ett brott enligt 6 kap. 4, 5, 6, 8 eller 10 § brottsbalken mot barnet eller begått en gärning som utgör ett straffbart förstadium till något sådant

brott ska i enlighet med sedvanliga konkurrensprinciper dömas för den senare begångna gärningen och inte för det handlande som föregått denna gärning. Även i övrigt är utgångspunkten att sedvanliga konkurrensprinciper ska tillämpas. Det innebär normalt att när det är fråga om konkurrens mellan kontakt med barn i sexuellt syfte och ett annat brott med samma skyddsintresse ska domstolen döma enbart för brottet med den strängare straffskalan. För övriga konkurrenssituationer som kan förekomma får domstolen göra en prövning i varje enskilt fall enligt gällande konkurrensprinciper.

14 §

Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § första stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket, ska inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Detsamma gäller den som har begått en gärning enligt 10 a § om den har syftat till en sådan gärning som anges i första stycket och som, om den hade fullbordats, enligt vad som anges där uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet.

Paragrafen föreskriver ansvarsfrihet i vissa situationer.

Första stycket har endast ändrats i språkligt hänseende.

Bestämmelsen har därutöver tillförts ett nytt *andra stycke* som utvidgar tillämpningsområdet till att omfatta även gärningar enligt den nya straffbestämmelsen i 10 a § om kontakt med barn i sexuellt syfte. Ändringen har behandlats i avsnitt 6.2. Bestämmelsen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Enligt andra stycket ska den vara fri från ansvar som har begått en gärning enligt 10 a § om den har syftat till en sådan gärning som anges i första stycket och som, om den hade fullbordats, enligt vad som anges där uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet. Det innebär att bedömningen av ansvarsfrihet enligt andra stycket görs med avseende på den gärning som gärningen enligt 10 a § har syftat till, dvs. den gärning som omfattas av det överskjutande uppsåtet. Ansvarsfrihet kan endast komma i fråga om gärningen har syftat till någon av de gärningar som anges i första stycket, dvs. sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering och sexuellt ofredande. Det gäller alltså inte i förhållande till våldtäkt mot barn. Bedömningen av om gärningen ska föranleda straffansvar eller inte ska ske utifrån samma utgångspunkter som vid de i första stycket angivna gärningarna. Om den åsyftade gärningen således uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan de inblandade samt omständigheterna i övrigt ska gärningen enligt 10 a § vara fri från ansvar. Ett typiskt fall där man kan tänka sig ansvarsfrihet är exempelvis där två jämnåriga tonåringar, varav den ena är strax under 15 år och den andra strax över 15 år, som fått kontakt och utvecklat en relation med varandra på en mötesplats på Internet, kommer överens om att träffas för att ha ömsesidigt och frivilligt sexuellt umgänge.

Sammanfattning av departementspromemorian Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften (Ds 2007:13)

Prop. 2008/09:149
Bilaga 1

Bakgrund

Internet har skapat helt nya möjligheter att komma i kontakt och utveckla relationer med personer som man annars knappast skulle ha lärt känna. Man kan således enkelt och på kort tid stifta bekantskap med ett i princip obegränsat antal människor oavsett var dessa bor eller befinner sig. Samtidigt erbjuder också Internet stora möjligheter att agera anonymt eller under täckmantel och man kan utan större risk för upptäckt ljuga eller frisera uppgifterna om sin person så att de bättre överensstämmer med den bild man vill framställa av sig själv. Dessa förhållanden medför att Internet, utöver att fungera som ett redskap för etablering av kontakter och relationer av positivt och önskvärt slag, också utgör en arena för vuxna som med sexuella motiv vill komma i kontakt med barn.

I dag har cirka fyra av tio barn en dator i sitt eget rum och cirka hälften av alla barn i åldrarna 12–15 år respektive en fjärdedel av alla barn i åldrarna 9–11 år använder Internet varje dag. Detta behöver givetvis inte innebära att alla barn och unga därigenom också blir föremål för kontakter från vuxna med sexuella motiv. Bland flickorna i årskurs 9 uppger dock mer än 40 % att de har varit föremål för sådana kontakter. Många av kontakterna leder till att barnen utsätts för sexualbrott av något slag. Det är av flera orsaker svårt att uppskatta det verkliga antalet barn som varje år utsätts för sådana brott av personer som de kommit i kontakt med på Internet. Om man inbegriper sexuella ofredanden är antalet barn uppenbarligen mycket stort. Det är också klart att ett inte ringa antal kontakter leder till allvarliga sexuella övergrepp.

Förebyggande åtgärder av olika slag

I många skolor arbetar man idag med att höja elevernas medvetenhet om de risker som kan vara förenade med att komma i kontakt med och lära känna främmande personer över Internet. Frågan omfattas dock inte av vare sig läro- eller kursplaner och i vilken utsträckning problemet berörs i undervisningen skiljer sig mycket från skola till skola. På vissa skolor synes frågan knappt tas upp överhuvudtaget, medan andra skolor anordnar temadagar och bjuder in föreläsare med expertkunskaper.

Utöver sådana kunskaper som förmedlas i skolans regi har också andra aktörer genom kampanjer och andra initiativ bidragit till att stärka barns, och deras föräldrars, kunskaper och riskmedvetande på området. Även inom den bransch som tillhandahåller Internettjänster har vissa initiativ tagits för att stävja beteenden på Internet som är olagliga eller i vart fall oönskade.

Behovet av ytterligare åtgärder

Även om den nu aktuella företeelsen har kommit att uppmärksammas mer och mer i skolvärlden kan det ändå finnas anledning att vid kom-

mande revideringar av läro- och kursplaner uppmärksamma frågan och överväga om undervisning om sådana faror som är förknippade med Internetkontakter med vuxna främmande människor bör införas som ett obligatoriskt moment inom ramen för något skolämne.

Möjligheterna att genom tvingande lagstiftning ålägga Internettjänstleverantörerna ansvar för att övervaka och stoppa sådan kommunikation som kan misstänkas syfta till att vuxna skall komma i kontakt med barn i brottsliga syften måste av flera skäl anses vara begränsade. Däremot bör statsmakterna överväga om branschen på andra sätt kan uppmuntras att i större utsträckning än vad som i dag sker verka för bättre övervakning och striktare användarregler.

En annan åtgärd som bedöms kunna bidra till att stärka skyddet för barn och ungdomar är att inom polisen inrätta en särskild enhet med uppgift att bl.a. samla och sprida kunskaper, se över behovet av och utarbeta förslag till lagstiftning eller andra strategier för att öka användarsäkerheten och vidarebefordra anmälningar och förfrågningar till rätt instanser.

De nu nämnda åtgärderna kan förhoppningsvis leda till ökad medvetenhet och bättre säkerhetstänkande bland barn och ungdomar och deras föräldrar. Insatser av det beskrivna slaget är därför angelägna och de möjligheter som finns att på dessa sätt förebygga att barn skadas av vuxna personer som de lär känna på Internet måste givetvis tillvaratas så långt det är möjligt. Samtidigt skall man ha i åtanke att effekten av förebyggande åtgärder kan vara begränsad av flera skäl. Bland de barn som är föremål för vuxnas kontakter i sexuella syften torde det t.ex. finnas en grupp barn som är inställda på, eller i vart fall inte främmande för, att kontakterna skall resultera i någon form av sexuellt umgänge med den vuxne personen i fråga. Dessa barn kan dessvärre inte förväntas påverkas i alltför stor utsträckning av ytterligare information. Förebyggande insatser som riktar sig mot barn och unga torde knappast heller påverka de vuxna personer som söker kontakt med barn i sexuella syften i det avseendet att de blir mindre benägna att komma i kontakt med barn. Det vore alltså naivt att tro att sådana insatser skulle kunna få effekten att den aktuella företeelsen, dvs. vuxna personer som söker kontakt med barn i sexuella syften, skulle reduceras till en sådan liten omfattning att den inte längre skulle anses utgöra ett allvarligt samhällsproblem.

En ny straffbestämmelse

Många av de kontakter som vuxna tar och upprätthåller med barn i syfte att senare kunna förgräpa sig sexuellt på dem omfattas redan i dag av straffansvar. Exempelvis kan kontakter som innehåller sexuella anspelningar och inviter vara att bedöma som sexuella ofredanden. Sådana kontakter som helt saknar inslag av sexuell natur är emellertid inte straffbelagda så länge de utgör led i en ”frivillig” kommunikation. De kan således sägas utgöra ett slags straffri förberedelse till sexualbrott mot barn.

Oavsett kontakternas innehåll och karaktär under det skede då en relation mellan barnet och den vuxne byggs upp kan kontakterna resultera i allvarliga sexuella övergrepp mot barnet. Detta visar inte minst ett antal

uppmärksammade rättsfall de senaste åren. Visserligen indikerar Brå:s kartläggning att en förhållandevis liten andel av kontakterna resulterar i att barn faktiskt också utsätts för sexualbrott. Det absoluta antalet barn som utsätts för efterföljande sexuella övergrepp – i verkliga livet eller online – är emellertid stort och skadeverkningarna av dessa brott kan vara mycket allvarliga.

Vid bedömningen av om det finns tillräckliga skäl att kriminalisera företeelsen skall å ena sidan bl.a. beaktas att det är fråga om handlingar som tidsmässigt befinner sig i ett förberedande skede i förhållande till det tänkta fullbordade sexualbrottet. Vidare är det fråga om handlingar som objektivt sett inte behöver innefatta några i sig skadliga eller kränkande moment. Å andra sidan är det fråga om ageranden som helt saknar legitimitet, som riktar sig mot en särskilt utsatt grupp och som kan leda till ytterst allvarliga konsekvenser. Några alternativa åtgärder som kan bedömas stävja företeelsen i tillräcklig utsträckning står inte heller till buds. Förhållandena bedöms därför sammantagna vara sådana att en kriminalisering måste anses vara befogad.

I promemorian föreslås därför att det i 6 kap. brottsbalken införs en ny bestämmelse om straffansvar för *kontakt med barn i sexuellt syfte*. Det skall således vara straffbart att ha kontakt med barn om syftet med kontakten är att begå ett sexualbrott enligt 6 kap. mot barnet. Straffansvar bör inträda redan på kontaktstadiet. Att förlägga inträdet av straffansvaret till en senare tidpunkt bedöms inte medföra några nämnvärda positiva effekter i förhållande till nu gällande ordning.

Med hänsyn till att den sexuella självbestämmanderätten inträder vid 15 års ålder föreslås kriminaliseringen endast avse kontakter med barn under denna ålder. Bland de äldre barnen och ungdomarna kan behovet av ett straffrättsligt skydd redan på kontaktstadiet inte anses vara så stort att det motiverar en kriminalisering.

Straffbestämmelsen föreslås få en teknikneutral utformning och alltså inte endast omfatta kontakter som sker med visst tekniskt hjälpmedel. Inte heller bör det ställas krav på att kontakterna skall ha initierats av den vuxne, att kontakterna har förekommit vid ett visst minsta antal tillfällen eller haft ett visst innehåll. Sådana krav skulle med lätthet kunna kringås och göra en straffbestämmelse verkningslös.

För straffansvar föreslås inte krävas att det kan styrkas vilken typ av sexualbrott den vuxne förövaren har haft för avsikt att begå mot barnet. Ett sådant krav skulle bl.a. medföra svåra bevisproblem eftersom gärningsmannens planering i många fall inte har framskridit så långt att det går att styrka exakt vilken typ av tänkt gärning som föranlett kontakterna. Det säger sig också närmast självt att ett sådant krav regelmässigt skulle medföra invändningar om att det åsyftade sexualbrottet var av ett slag som inte omfattas av straffansvar på kontaktstadiet.

Straffskalan för brottet sträcker sig enligt förslaget från böter i de lindrigare fallen till fängelse i högst ett år i de fall det kan styrkas att kontakterna syftat till ett övergrepp som skulle ha haft ett betydande straffvärde om det hade kommit till stånd. I de senare fallen torde gärningen kunna anses vara av sådan art att fängelse normalt bör väljas som påföljd.

Precis som vid andra sexualbrott mot barn (förutom de allra grövsta) bör ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § brottsbalken tillämpas även i fråga om sådana kontakter som förslaget avser.

En kriminalisering av vuxnas kontakter med barn i sexuella syften kan förväntas få en viss avskräckande och, i vart fall på sikt, moralbildande effekt hos de vuxna personer som i dag inte drar sig för denna typ av förbindelser. En kriminalisering bör också bidra till en ökad medvetenhet bland barn och deras föräldrar om att det inte i något avseende är tillåtet att försöka utnyttja barn sexuellt vare sig detta sker i verkliga livet, på Internet eller på annat sätt. Därigenom bör även benägenheten att anmäla sådana kontakter i brottsliga syften som sker på Internet öka.

För att en kriminalisering skall bli effektiv även i det avseendet att polisen i viss utsträckning kan upptäcka och lagföra gärningar av det aktuella slaget betonas i promemorian vikten av att polisen utnyttjar de redan i dag befintliga möjligheterna att använda sig av provokativa arbetsmetoder, t.ex. i syfte att erhålla bevis mot misstänkta förövare.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken *dels* att det i balken skall införas en ny bestämmelse, 6 kap. 10 a §, av följande lydelse, och *dels* att 6 kap. 14 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

10 a §

Den som har kontakt med ett barn under 15 år i syfte att begå ett brott enligt detta kapitel mot barnet döms för kontakt med barn i sexuellt syfte till böter eller fängelse i högst ett år.

6 kap.

14 §

Den som har begått en gärning enligt 5 §, 6 § första stycket, 8 § första stycket eller 10 § första stycket, skall inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Den som har begått en gärning enligt 5 §, 6 § första stycket, 8 § första stycket, *10 § första stycket eller 10 a §*, skall inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Yttrande över promemorian har avgetts av Riksdagens ombudsmän (JO), Svea hovrätt, Göta hovrätt, Helsingborgs tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet (Brå), Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Barnombudsmannen, Statens skolverk, Myndigheten för skolutveckling, Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen), Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden), Lunds universitet (Institutionen för kliniska vetenskaper, Avdelningen för Barn- och ungdomspsykiatri), Post- och telestyrelsen, Ungdomsstyrelsen, Jämställdhetsombudsmannen, Medierådet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Riksförbundet Hem och Samhälle, Riksförbundet Hem och Skola, Föräldraalliansen Sverige, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Riksförbundet för sexuell upplysning, Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigande, BUP-Elefanten Universitetssjukhuset i Linköping, ECPAT Sverige, Föreningen Svenska UNICEF-kommittén, Riksförbundet Barnens Rätt i Samhället, Rädda Barnen, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, TeliaSonera och Microsoft.

Följande instanser har inbjudits men har avstått från att yttra sig: Brottsofferjourernas riksförbund, Riksorganisationen Män för jämställdhet, Svenskt Näringsliv, BitoS, Lunarstorm, Playahead och Netscan (Mats Andersson).

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 6 kap. 14 § ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas en ny paragraf, 10 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

10 a §

Den som, i syfte att begå ett brott enligt 4, 5, 6, 8 eller 10 § mot ett barn under 15 år, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd, döms för kontakt med barn i sexuellt syfte till böter eller fängelse i högst ett år.

14 §²

Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § första stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket, *skall* inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § första stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket, *ska* inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Detsamma gäller den som har begått en gärning enligt 10 a § om den har syftat till en sådan gärning som anges i första stycket och som, om den fullbordats, uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet enligt vad som anges där.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2009.

² Senaste lydelse 2005:90.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2009-02-13

Närvarande: F.d. justitierådet Nina Pripp, regeringsrådet Nils Dexe och f.d. justitieombudsmannen Nils-Olof Berggren.

Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften

Enligt en lagrådsremiss den 29 januari 2009 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av rättsakkunnige Axel Petersson, biträdd av rättsakkunnige Mattias Möller.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

I lagrådsremissen föreslås införandet i 6 kap. brottsbalken av en ny straffbestämmelse (10 a §), som syftar till att förstärka det straffrättsliga skyddet för barn under 15 år mot att utsättas för sexuella övergrepp. Bestämmelsen avser inte något fullbordat sexuellt övergrepp utan tar i stället sikte på det förlopp som kan föregå ett sådant övergrepp, nämligen vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte, s.k. grooming. En reglering som innebär att sådana kontakter ska kriminaliseras finns i artikel 23 i Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Regeringen har i juli 2008 tillsatt en utredning, 2008 års sexualbrottsutredning, Ju 2008:12, som ska utvärdera 2005 års sexualbrottslagstiftning. I utredningens uppdrag ingår också att analysera frågan om Sveriges tillträde till konventionen och vilka lagändringar som i så fall kan krävas (dir. 2008:94). Utredningen beräknas avsluta sitt arbete senast den 29 oktober 2010. Enligt vad som sägs i remissen är det också att förvänta att Europeiska kommissionen inom kort lägger fram förslag till revidering av rådets rambeslut av den 22 december 2003 om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi (2004/68/RIF). Revideringen kan komma att avse bl.a. en kriminalisering av vuxnas kontakter med barn i sexuella syften.

På sätt som beskrivs i remissen kan redan nu gällande strafflagstiftning i många fall tillämpas i fråga om vuxnas kontakter med barn i sexuella syften. Praxis vid tillämpningen av reglerna om försök och förberedelse möjliggör dock enligt remissen inte ett tillräckligt skydd mot sexuella övergrepp mot barn innan gärningsmannen och barnet faktiskt har träffats. I remissen föreslås därför att straffansvar ska inträda när en vuxen med syfte att begå ett sexualbrott mot ett barn träffar en överenskommelse om ett sammanträffande med barnet samt därtill vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att sammanträffandet kommer till stånd.

Lagrådet har inte något att invända mot vad som sägs i remissen om behovet av ett utökat skydd för barnen. Den föreslagna regleringen inne-

bär att handlingar som i praktiken utgör ett slags förberedelse till brott kriminaliseras som fullbordat brott. Detta innebär bl.a. att det inte ges någon möjlighet till frivilligt tillbakaträdande enligt 23 kap. 3 § brottsbalken. Kriminaliseringen innebär också att straffansvar inträder på ett tidigare stadium än vad som följer av artikel 23 i den nyss nämnda Europarådskonventionen. Mot bakgrund av vad som nu har sagts kan det enligt Lagrådets mening sättas i fråga om man inte borde avvakta det ytterligare underlag för lagstiftningen som kan förväntas framför allt genom 2008 års sexualbrottsutredning. Lagrådet motsätter sig emellertid inte i och för sig en lagstiftning nu. Som framgår av det följande finns det enligt Lagrådets mening dock anledning att i viss del ytterligare utveckla skälen för den föreslagna kriminaliseringen.

Ifråga om lagförslagets närmare utformning har Lagrådet följande synpunkter.

6 kap.

10 a §

Den föreslagna nya straffbestämmelsen skiljer sig i två väsentliga avseenden från vad som föreslogs i den underliggande remitterade promemorian. Till en början anges i bestämmelsen uttryckligen vilka brott enligt 6 kap. som en gärningsman kan ha avsett att begå. Vidare inträder straffansvaret inte redan genom den vuxnes kontakt med barnet utan först om han eller hon har vidtagit någon åtgärd för att få till stånd ett överenskommet sammanträffande.

I lagrådsremissen framhålls bl.a. nödvändigheten av att man vid ansvarsbedömningen gör en bedömning avseende vilket slags brott som gärningsmannen åsyftat. Lagförslaget innefattar därför jämfört med promemoriaförslaget en precisering av vilka brott som kan omfattas av det handlande som gärningsmannen planerar. Enligt Lagrådets mening kunde övervägas att lagtexten, för att bättre anknyta till den avsedda innebörden, gavs följande inledning: ”Den som i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning, för vilken straff föreskrivs i ...”.

Med lagförslaget krävs det att den vuxne kommer överens med barnet om ett sammanträffande. Men detta är, som framgått, inte i sig tillräckligt. Den vuxne ska vidta någon åtgärd som är ägnad att främja det sammanträffande vid vilket sexualbrottet är avsett att begås. Lagtexten ger inte klart besked om huruvida den främjande åtgärden måste företas först efter det att överenskommelsen träffats med barnet. I remissen sägs det dock bl.a. att straffbestämmelsen bör vara utformad på ett sätt som innebär att straffansvaret inträder först när gärningsmannen efter att ha träffat en överenskommelse om ett möte genom sitt vidare agerande bekräftar att han eller hon står fast vid att gå vidare i den handlingsprogress som syftar till att möjliggöra ett fysiskt sexuellt övergrepp. Det kan t.ex. vara fråga om att gärningsmannen efter överenskommelsen bokar ett hotellrum för sammankomsten.

Om avsikten är att det för straffansvar ska krävas att gärningsmannen ska vidta ytterligare någon åtgärd efter den träffade överenskommelsen, bör lagtexten enligt Lagrådets mening förtydligas.

Ett krav på en efterföljande åtgärd innebär att den vuxne får en möjlighet att, innan åtgärden vidtagits, träda tillbaka från den träffade överenskommelse som syftar till han eller hon ska begå ett sexualbrott. En viss likhet med bestämmelserna i 23 kap. 3 § om frivilligt tillbakaträdande uppnås därigenom. Med den valda konstruktionen är brottet fullbordat först i och med att åtgärden har vidtagits. Att gärningsmannen, efter det att åtgärden vidtagits, avbrutit sina planer kan i stället beaktas vid straffmätningen (se 29 kap. 5 §).

Lagrådet vill dock anmärka följande.

För gärningsmannen torde det knappast vara någon större skillnad om han eller hon t.ex. köper en biljett till barnet för att detta ska kunna resa till mötesplatsen och överlämnandet av biljetten sker innan eller samtidigt med att överenskommelsen träffas eller om överlämnandet sker först senare. Frågan om gärningens straffbarhet kan således komma att avgöras av ett mer slumpmässigt handlande.

Med ett krav på att åtgärden ska företas först efter överenskommelsen skjuts fullbordandetidpunkten fram och gärningsmannen ges tid att ångra sig. Lagrådet kan inte förstå annat än att det, inte minst med hänsyn till barnet, är eftersträvanvärt med en ordning som ger gärningsmannen möjlighet att undgå straffansvar genom att avstå från att träffa barnet även i ett sent skede. Med den fullbordandetidpunkt som lagförslaget innehåller ges dock ingen sådan möjlighet så snart den ytterligare åtgärden har vidtagits. Det hjälper i ett sådant fall inte om gärningsmannen i tid före det avtalade sammanträffandet meddelar barnet att mötet inte blir av. Om den vuxne däremot avtalar med barnet om ett sammanträffande på en viss tid och plats och sedan inte vidtar någon annan åtgärd än att komma till mötesplatsen torde, som remissen får förstås, han eller hon kunnat avbryta förloppet och undgå straffansvar genom att inte inställa sig. Fullbordandetidpunkten kommer enligt lagförslaget således att avgöras av sådana omständigheter i det enskilda fallet som den vuxne kanske inte alltid inser betydelsen av.

Enligt regleringen i den tidigare nämnda Europarådskonventionen förutsätts för straffbarhet att ett konkret handlande ska leda fram till ett möte. Lagförslaget går, som Lagrådet uppfattar det, längre. Lagrådet efterlyser en närmare redogörelse för vilka överväganden som i denna del ligger till grund för lagförslaget.

14 §

Det nya andra stycket i paragrafen utvidgar tillämpningsområdet för bestämmelsen i första stycket om ansvarsfrihet. Syftet med stycket skulle enligt Lagrådets mening komma till tydligare uttryck om det ges följande lydelse.

Detsamma gäller den som har begått en gärning enligt 10 a § om den har syftat till en sådan gärning som anges i första stycket och som, om den hade fullbordats, enligt vad som anges där uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet.

Prop. 2008/09:149
Bilaga 5

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 mars 2009

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Odell, Ask, Husmark Pehrsson, Larsson, Torstensson, Carlgren, Hägglund, Björklund, Littorin, Borg, Malmström, Sabuni, Billström, Tolgfors

Föredragande: statsrådet Ask

Regeringen beslutar proposition 2008/09:149 Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften